

II.

Beretning

om

Konebaads-Expeditionen

til

Grønlands Østkyst

1883—85.

Af

G. Holm og V. Garde.

Indhold.

	Side
Rejse i Sommeren 1883 og Overvintring ved <i>Nanortalik</i> 1883—84. (Holm.)	61
Rejse i Sommeren 1884 indtil Expeditionens Deling. (Holm.)	71
Hovedexpeditionens Rejse i Slutningen af Sommeren 1884. (Holm.)	81
Sydexpeditionens Rejse i Slutningen af Sommeren 1884. (Garde.)	98
Sydexpeditionens Overvintring ved <i>Nanortalik</i> 1884—85 og Rejse i Sommeren 1885. (Garde.)	109
Hovedexpeditionens Overvintring ved <i>Angmagsalik</i> 1884—85 og Hjemrejse i Sommeren 1885. (Holm.)	127

Efterat Commissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland havde overdraget mig at lede en Undersøgelse af den sydlige Del af Grønlands Østkyst, modtog jeg efterfølgende Instrux:

Instrux

for Hr. Premierlieutenant i Marinen G. Holm som Leder af en Expedition til Grønlands Østkyst, bestemt til at paabegyndes i Aaret 1883.

1.

Expeditionens Hovedformaal er en Fortsættelse af de Opmaalinger og Undersøgelser, som udførtes af Kapitain Graah ved i Baad at trænge frem fra Julianehaabs Distrikt. I dette Øjemed bliver først og fremmest den af Graah bærejste Kyst at underkaste en grundigere Ransagning end den, han som første Banebryder havde Tid og Midler til at iværksætte. Hvis Forholdene skulde være gunstige, vilde vi ogsaa sætte Pris paa, at Undersøgelserne udvidedes noget ud over det nordligste af ham naaede Punkt.

2.

Undersøgelserne bør først have de almindelige geografiske Formaal til Gjenstand, nemlig en nøjagtigere Opmaaling og Kaartlægning af Kysten, derunder indbefattet det Indre af de endnu saa godt som ukjendte Fjorde. Jævnside hermed bør saa den Tid og Lejlighed, som der kan disponeres over, be-

nyttes til de Arbejder, som have været knyttede til de hidtil udførte Undersøgelser, og som ville være Dem bekendte fra disse, nemlig:

- a. Arkæologiske Undersøgelser, særlig med Hensyn til Forekomsten af Ruiner og andre Minder om Nordboernes Ophold i Grønland, men lejlighedsvis ogsaa med Hensyn til den eskimoiske Bebyggelse. Jævnside hermed bør De søge at gjøre Dem bekendt med de nuværende Indbyggerses Tilstand og udforske alt, hvad disse maatte vide om Befolkningen hinsides $65\frac{1}{2}^{\circ}$ N. B. For saa vidt det maatte lykkes Dem at faa en god Tolk, var det ogsaa ønskeligt, om denne henvendte sin Opmærksomhed paa Østlændingenes Dialektforskjellighed og Sagn.
- b. Hvad der vedrører de enkelte Grene af den fysiske Geografi, især hydrografiske, magnetiske og meteorologiske Observationer, samt geologiske og botaniske Undersøgelser.
- c. Isdannelserne, nemlig dels Havisens Drift, dels Isbræernes og Indlandsisens Udbredelse, Højdeforhold, Bevægelse og fysiske Beskaffenhed, Morænedannelserne og de fra Isbræerne hidrørende Isfjelde.

3.

De Dem herfra medgivne Medhjælpere paalægges det, i Henhold til denne Instrux, i enhver Henseende at rette sig efter Dem, og det paaligger Dem som Leder at benytte saavel deres egen som Medhjælpernes Tid og Kræfter paa en saadan Maade, at det størst mulige Udbytte af hele Rejsen derved opnaas.

Hvad den Medhjælp angaar, som De maa forskaffe Dem i Grønland, beror det paa Dem selv at vælge de Personer, som dertil maatte forekomme dem bedst tjenlige, samt træffe den fornødne Overenskomst med dem. Vi tro at have bemærket, at De har erhvervet en god Indsigt i den Maade, hvorpaa de Indfødte bør behandles, og navnlig hvorledes de i Tjenesteforholdet sætte særlig Pris paa en venlig Omgang fra deres Foresattes

Side og lettere end europæiske Tjenestefolk frastødes eller skræmmes ved en mere alvorlig og bydende Behandling. Vi forudsætte derfor ogsaa, at De strax fra først af anbefaler Deres Medhjælper at rette sig efter denne Særhed og vise stor Varsomhed i saa Henseende.

4.

Det vil være Dem bekendt, at vi, da Planen udkastedes til Undersøgelsen af den sydlige Del af Grønlands Østkyst, gik ud fra, at den rimeligvis vilde kunne udføres i et Tidsrum af $1\frac{1}{2}$ Aar, hvorefter ogsaa Størrelsen af de bevilgede Midler er afpasset, men vi ville dog ikke derfor modsætte os, hvis Omstændighederne maatte gjøre det nødvendigt, at Undersøgelserne udstrækkes et Aar længere.

Idet vi iøvrigt ganske overlade Dem at træffe de nødvendige Dispositioner for Ordningen af Rejserouterne og alt, hvad dermed staar i Forbindelse, kunne vi dog ikke undlade at bemærke, at vi billige det af dem fremsatte Forslag om til sine Tider at dele Expeditionen i to Partier, af hvilke det ene fra et givet Punkt gaar videre nordefter, medens det andet nøjere undersøger, hvad der ligger paa den tilbagelagte Vej syd for samme. Den Medhjælper, som De kommer til at betro Ledelsen af det ene Parti, bør De give en skriftlig Instrux, i hvilken der dog indrømmes ham saa megen fri Raadighed som muligt.

5.

De fører en Dagbog, som indeholder en Beretning om Undersøgelsernes Gang, og af hvilken De lejlighedsvis og i alt Fald strax efter Rejsens Afslutning tilstiller os en Afskrift. Desuden forvente vi selvfølgelig, naar Lejlighed gives, om end kun ved kortere Meddelelser, at blive underrettede om Rejsens Forløb, og især at De fra de mere afsides Steder afsender saadan Underretning lejlighedsvis, selv om der kun er ringe Sandsynlighed for, at den vil naa sin Bestemmelse. Det samme, som her er paalagt Dem selv, gjælder ogsaa for det eller de

Medlemmer af Expeditionen, som maatte blive skilt fra Dem, og for hvilke der saaledes maatte frembyde sig en Mulighed for at give os en Meddelelse, der kunde ventes at naa os snarere ved saaledes at afsendes direkte til os end igjennem Dem.

Efter Hjemkomsten bør en fuldstændig Beretning om Rejsens Hovedresultater, afseet fra, hvad der kræver en mere detailleret Bearbejdelse af det medbragte Materiale, affattes af Dem og Deres Medhjælpere og ligeledes tilstilles os. Skulde nogen af de Sidstnævnte af en eller anden Grund skilles fra Expeditionen og ankomme hertil tidligere, vil det paaligge ham foreløbig at give en lignende Beretning om, hvad han har havt Lejlighed til at iagttage, særlig paa det ham betroede Omraade.

6.

Hele Rejsens Udbytte, det være sig selve Iagttagelserne, saavel som Kaart, billedlige Fremstillinger, naturhistoriske, arkæologiske og ethnografiske Gjenstande, er alt uden Undtagelse at betragte som det Offentliges Ejendom. Beretningerne om Rejsen og Iagttagelserne ere bestemte til at udgives i «Meddelelser om Grønland». Samlingerne hjemsendes, naar Lejlighed forinden Hjemkomsten maatte gives, til Universitetets mineralogiske Museum.

Af de afleverede Beretninger, Kaart, billedlige Fremstillinger og af Samlingerne vil det fornødne atter kunne erholdes udleveret til Brug ved den endelige Bearbejdelse.

7.

Om Indholdet af denne Instrux vil De behage at give Deres herfra udgaaende Medhjælpere fornøden Underretning.

Commissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske
Undersøgelser i Grønland den 27de April 1883.

Fr. Johnstrup.

N. F. Ravn.

H. Rink.

Fig. 1. Expeditionens Teltlejr ved *Sangmisok*. (Garde.)

Ifølge den ovennævnte Commissions Beslutning kom den østgrønlandske Expedition til at bestaa af følgende europæiske Medlemmer:

Premierlieutenant Gustav Holm, født i Kjøbenhavn 1849,
Premierlieutenant Vilhelm Garde, født i Kjøbenhavn 1859,
Cand. min. Hans Knutsen, født i Christiania 1857,
Cand. phil. Peter Eberlin, født paa Samsø 1862, samt
Tolk Hendrik Petersen, født i Syd-Grønland 1865, og
Tolk Johan Petersen, født i Syd-Grønland 1867.

Den 3die Maj 1883 afrejste vi fra Kjøbenhavn med den kongelig, grønlandske Handels Barkskib «Ceres», og ankom den 14de Juni til Colonien Godthaab, hvor «Ceres» skulde losse en Del af sin Last. Den danske «internationale Polarexpedition» havde overvintret her, og af dens Chef, Adjunkt Adam Paulsen, fik Expeditionen med stor Beredvillighed udleveret en Del Instrumenter, Inventar m. m. Den 21de Juni afrejste vi atter med «Ceres» for at gaa Syd paa til Julianehaab, hvortil vi ankom den 8de Juli og fik vor store Last losset og overført i Skonnerten «Aktiv», med hvilken vi den 18de Juli ankom til

Nanortalik, som skulde være Expeditionens Støttepunkt paa Vestkysten af Grønland.

De paafølgende Dage benyttedes til Ompakning og Udrustning samt Samling af Baadsbesætninger, som hovedsagelig kom fra Beboelsespladserne Syd fra, nemlig *Narsak*, *Pamiagdlok* og *Igdorsuatsiak*. Storfanger og Kateket Jonathan fra det sidstnævnte Sted blev antaget til Leder af den grønlandske Besætning.

Som nævnt i Instruxen skulde Expeditionen rejse i Baade langs Østkysten af Grønland. De af Grønlænderne benyttede Konebaade rumme paa Grund af deres fladbundede Form en overordentlig stor Last; de ere lette at hale paa Land eller op paa Isen saavel som at bære, og i Tilfælde af Havari — et Hul paa Skindet —, hvad der jo meget let kan ske, naar Isen er skarp og tæt, kan Skaden øjeblikkelig afhjælpes ved at presse et Stykke Spæk imod Lækken, og kan hurtig repareres ved Hjælp af Synaal og Traad. Selv om Baaden kommer lidt i Pres af Is, saa at noget af Træværket knækkes, kan den ligefuldt anvendes, naar kun Skindet holder sig tæt; man maa da kun sørge for ved Hjælp af Stuvningen af Kasser og andet at forstøtte de knækkede Spanter. Skal man rejse med Grønlændere, er Konebaade absolut at foretrække for europæiske Fartøjer, der tillige ere tungere og mindre rummelige end Konebaadene. Baadene til Expeditionens Brug vare byggede ved *Nanortalik*. De havde en Længde af 32 Fod, en Bredde foroven af $5\frac{1}{4}$ Fod, forneden af $3\frac{1}{2}$ Fod.

Blandt de Gjenstande, der strax sattes i Arbejde, skal jeg kun nævne: Aarer, Hager, samt store Soveposer af Klapmydsekind og Anoraker af Ravndug til den grønlandske Besætning.

Det kom naturligvis an paa at reducere alle Udrustningsgjenstande, Instrumenter m. m., saa at Bagagen tog den mindst mulige Plads op; thi det var Pladsen i Baadene, der var det vigtigste Spørgsmaal for Muligheden af at udføre Expeditionen. Provianten opbevaredes dels i Kasser, der vare afpassede efter Baadenes Form, dels i vandtætte Sække. Rationen af europæisk Proviant blev sat pr. Dag for Europæerne til:

$\frac{1}{2}$ f Kjød og Leverpostej, eller $\frac{1}{4}$ f «Pemmican»,

$\frac{1}{2}$ f haardt Brød eller $\frac{1}{4}$ f «Meat biscuit»,

$\frac{1}{2}$ Pægl Ærter, Gryn eller Ris,

3 Kvint Kaffe,

$\frac{1}{2}$ — The,

8 — Sukker,

14 Kvint Smør,

$\frac{1}{2}$ Pægl Rom eller Cognak,

endvidere 3 Gange ugentlig c. $\frac{1}{2}$ f Grøntsager eller $\frac{1}{8}$ f Chocolate.

For Grønlænderne sattes den daglige Ration til:

$\frac{1}{3}$ f haardt Brød,

$\frac{1}{3}$ Pægl Gryn,

$\frac{1}{6}$ Pægl Ærter,

3 Kvint Kaffe,

4 — Sukker.

Da denne Ration hverken for Europæerne eller særlig for Grønlænderne var tilstrækkelig, var Expeditionen for en væsentlig Grad henvist til Jagtudbyttet, fornemlig af Sæler, som under Rejsen forskaffedes af de Expeditionen ledsagende Kajakmænd.

Efter at have bestemt Stederne, hvor Expeditionens Huse skulde opføres ved *Nanortalik*, og afleveret Tegninger og nærmere Besked om disse, samt gjort Bestillinger paa Proviant og Inventariesager, som kunde erholdes fra den grønsl. Handel, afrejste Expeditionen den 23de Juli Kl. 2 $\frac{1}{4}$ Eftm. Den bestod af 4 Konebaade og 10 Kajakker, og var udrustet saaledes, at det halve Antal af Expeditionens europæiske Deltagere og en Konebaadsbesætning kunde forblive og overvintre paa Østkysten, hvis Forholdene denne Sommer skulde vise sig særdeles gunstige.

Naar Rejsedagen var til Ende, bleve Konebaadene lossede og satte paa Land, og Teltene, der vare af Sejldug, bleve opslaaede. Ved to lodrette Teltstænger og en Rygstang rejstes Teltet, hvorefter det spændtes ud ved en Mængde smækre Barduner til løse Sten, medens andre Sten lagdes paa Telt dugens Slæb.

Europæerne laa 3 i hvert Telt, medens 16 Grønlændere fik Plads i et Telt af samme Størrelse.

Førend vi kom til Frederiksdal, mødte vi en Østlændingbaad og 4 Kajaker, der om Vinteren havde boet ved *Iluilek*, og som nu vare paa Vej til *Nanortalik* for at handle. Den «ældste» af disse Østlændinge hed *Okaluartok*.

Den næste Dag ankom vi Kl. 1 Eftm. til det sydligste Handelssted, *Pamiagdlok*, og Resten af denne Dag samt den paafølgende benyttedes til at pakke Proviant fra vort store Depot, som Aaret forud var blevet oplagt her.

Den 26de Juli afrejste vi fra *Pamiagdlok*, men paa Grund af megen sammenpakket Is i *Ikek*, ankom vi ikke til Østkysten førend den 31te Juli. Efter at Sundene vare passerede, lagde Isen ikke mere Hindringer ivejen, men laa bestandig et godt Stykke tilsøs.

I Selskab med *Okaluartok*, der imidlertid havde indhentet os, rejste vi nu Nord paa og mødte ved *Nunatsuk* tre Østlændingbaade, der vare paa Vejen til Vestkysten for at handle. Den ene af disse Baade var Sommeren forud rejst fra *Sermilik* (tæt Vest for *Angmagsalik*). Ingen af Østlændingene vare tilbøjelige til at følge os, men en Mand fra *Sermilik* ved Navn *Ituak* lod sig ved store Gaver og Løfter overtale til at rejse med os det paafølgende Aar og vilde derfor med sin Kone blive paa Vestkysten. Baadejerne lovede at medtage for os 4 Kasser Proviant fra *Nanortalik* til deres Overvintringssted. Efterat Jonathan havde afholdt Gudstjeneste for Hedningerne, rejste vi videre. Ved Knækket af Sundet indenfor *Aluk* spærredes vi i kort Tid af Is, som det dog lykkedes os at faa Bugt med.

Hele Bugten udfor *Patursok* og *Iluilek*-Fjord var aldeles tæt pakket med smaat Kalvis, hvorimellem der fandtes en Del Isfjelde. Ikke uden Besvær arbejdede vi os derigjennem til *Kasingortok* ved Munden af *Iluilek*-Fjord (Danell's Fjord), hvor vi ankom den 3die August om Eftermiddagen Kl. 5. Den paafølgende Dag maatte vi ligge over for at tørre og reparere Baadene, der havde været i Vandet 4 Dage i Træk. Fra den

beboede Plads *Ivimiut* kom Østlændingene til os. Den «ældste» af disse, den brave, flinke *Navfalik*, som har været Expeditionens væsentligste Støtte paa den sydligere Del af Østkysten, fortalte, at det var for sent nu at rejse Nord paa, naar vi vilde tilbage igjen til Vestkysten inden Vinteren. Kalvisen, sagde han, er værst i August Maaned, især naar der som nu ikke findes Storis langs Land; thi Dønningen mellem den skarpe Kalvis udsætter Baadene

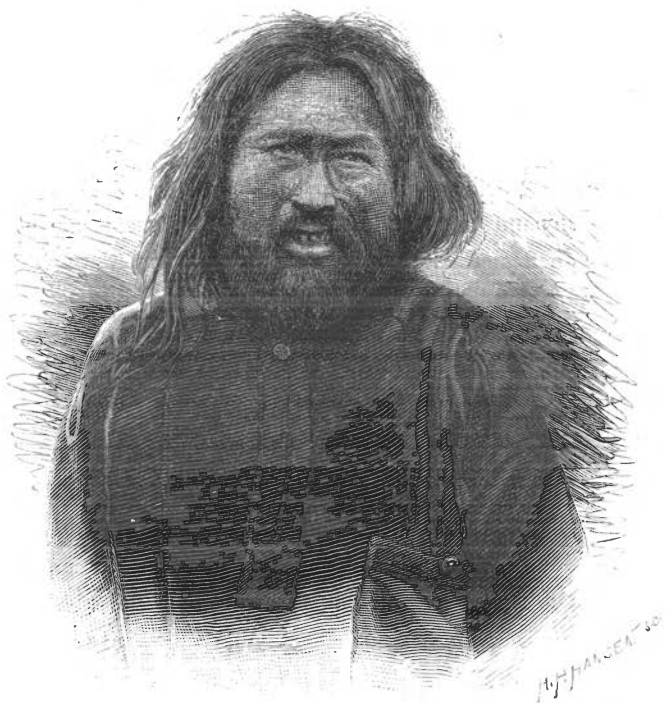

Fig 2. *Navfalik*. (Efter Fotografi.)

let for Fare. Paa den Nord for liggende Strækning findes kun meget faa Landingssteder. Han fortalte endvidere, at Maj Maaned var den bedste at rejse i, thi allerede i Juni lagde Isen store Hindringer ivejen. (Dette viste sig de følgende Aar at bero paa en Misforstaaelse.)

Efter alt, hvad vi havde hørt, saavel her som af de Folk

vi havde mødt ved *Nunatsuk*, kunde vi i det Højeste i Resten af Sommeren naa til *Igdلولuarsuk*. Saafremt vi vilde blive paa Østkysten dette Aar, maatte vi, hvis vi vilde naa *Angmagsalik*, overvintre to Gange derovre. Da jeg ikke vilde tilbringe mere end een Vinter paa Østkysten, havde jeg allerede tidligere bestemt mig til at vende tilbage det første Aar for at overvintre ved *Nanortalik*.

Alle vore Grønlændere erklærede Isen for at være uigjennemtrængelig. Den var rigtignok meget sammenpakket udfor Fjordene, men lidt længere ude var den spredt. Jonathan og alle Kajakmændene erklærede, at de ikke vilde rejse længere Nord paa, men hvis jeg forblev ved mit Forsæt, at lægge Depotet højere op, vilde de alle forlade mig den paafølgende Dag. Som Hovedgrund angave de, at Baadene vare slet betrukne og forsynede med slette Skind, idet Ugsukskind og Klapmydseskind vare sammenblandede paa dem alle.

Da den Hule, hvorefter *Kasingortok* har Navn, ikke egnede sig til Gjemmested for Depotet, byggedes en solid Mur af den sædvanlige, grønlandske Konstruktion med afvexlende Lag af Sten og Græstørv. Den var bygget i Halvcirkelform med de to Ender stødende op til en større Stenblok. Paa flade Sten i Bunden af Bygningen placeredes Kasserne og derovenpaa Sækkegodset. Som Dække anbragtes først vandtætte Presenninger, og derover et Tag af Brædder og Græstørv, der holdtes paa deres Plads ved Sten. *Navfalik* lovede at vilde tildække det hele med gamle Konebaadsskind. Han lovede tillige, at han vilde vente paa os, til vi kom dertil det paafølgende Aar, for at rejse sammen med os Nord paa og medtage en Del af vore Kasser.

Paa Forespørgsel hos vor Besætning om, hvem der vilde blive hos os for at berejse Fjordene paa den tilbagelagte Strækning, meldte de sig alle, thi de vilde gjerne rejse med os til Midten af September, men kun ikke længere Nord paa iaar.

Den 7de August hjemsendtes de 3 Konebaade og 6 Kajaker tilligemed Tolken Hendrik. Vi skulde nu kun rejse med een

Baad, og provianterede os til den 1ste Oktober for 15 Mand, nemlig 4 Europæere, 1 Tolk, 1 Styrer, 5 Roersker og 4 Kajakmænd.

Paa *Iluilek* foretog vi en Fjeldvandring til det højeste Punkt paa Midten af Øen, hvorfra vi havde en glimrende Udsigt dels over de mange høje Fjeldtoppe i det Indre af Landet, dels over Kyststrækningerne Nord og Syd efter. Ingen Indlandsis saaes i nogen Retning, men en stor Mængde tildels umaadelige Bræer.

Med stille Vejr sammenfrøs Kalvismasserne til en uigjennemtrængelig Masse, som dog bortfejedes af en NO. Storm, saa at vi den 10de August kunde rejse Syd paa til *Ingerdlarsietit* (ved *Kutek*). De paafølgende Dage undersøgtes den der værende Fjord og en Isbræ, ved Maalingen af hvilken vi med 24 Timers Mellemlum ikke kunde spore nogen Bevægelse. Om Aftenen d. 12te August saae vi de første Nordlys, der bestod af meget vaxlende og stærkt lysende Drapperier¹⁾.

Fra den 14de til den 18de August undersøgtes Fjorden *Kangerdluarak*, i hvis Indre vi besteg en Nunatak, der laa en halv Mils Vej inde i Landet. Fra Toppen havdes en fortrinlig Udsigt over Indlandets prægtige Alpepartier. Tilsøs laa kun meget lidt Storis. Fjeldets Højde var 3300 Fod, og paa dets Top rejstes en Varde.

I den paafølgende Tid undersøgtes Fjordene *Nagtoralik* og *Nanusek*, som vi paa Grund af det regnfulde Vejr først bleve færdige med den 26de August. Derefter berejstes *Kangerdlugsuatsiak*, om hvis Længde Grønlænderne havde æventyrlige Forestillinger. Jonathan, der allerede flere Gange havde gjort Indsigelser, naar jeg vilde ind i de forskjellige Fjorde, gjorde bestemt Indsigelse mod at rejse ind til det Indre af denne Fjord; men da jeg netop paa Grund af Fortællingerne

¹⁾ I Efteraaret 1884 saae vi Nordlys for første Gang ligeledes den 12te August, da vi befandt os paa *Nuerniagartek*, og i 1885, da vi opholdt os paa Dronning Louises Ø, den 8de August.

om dens overordentlige Længde ikke vilde lade denne gunstige Lejlighed til at berejse Fjorden gaa tabt, rejste Jonathan fra os. Den øvrige Besætning rettede sig efter min Villie, men Roerskerne vare meget dovne, og Kajakmændene gjentog flere Gange, at det var umuligt at gaa gennem de Strimler Kalvis, som fandtes flere Steder. Styrelsen Gedion var den eneste, der ikke mukkede, og vi kom saa langt som det var muligt, indtil megen Kalvis fuldstændig spærrede Vejen. Over Land gik vi derefter til et Sted, hvorfra vi kunde se Fjordens Inderste.

Fra den 1ste September blev Vejret meget vinterligt; Sne, Regn og Storm hørte til Dagens Orden; men det værste var, at Storisen pressede ind i Fjorden og holdt os fuldstændig indespærret indtil den 7de September, paa hvilken Dag det lykkedes at slippe ud af Fjorden til en Ø, som af os kaldtes Dronning Louises Ø, fordi vi ankom hertil paa Hendes Majestæts Fødselsdag og kunde ikke erfare noget grønlandsk Navn paa den.

Rejsen Syd efter var nu temmelig besværlig; thi langs Land laa en smal Isbræmme, udenfor hvilken Farvandet langt tilsøs var fuldstændig isfrit. Da vi langs Land spærredes af Isen, bleve vi nødte til at sætte ud igjennem Isbræmmen for at ro Syd paa i det aabne Hav, hvor Dønningen var temmelig høj. Vi forsøgte paa at passere igjennem *Ikerasarsuak*, men maatte vende om, fordi den rivende Strøm gjorde Sejladsen gennem den temmelig tætte Is i dette Sund meget farlig. Den 13de September kom vi til Munden af *Ikek*, hvor vi havde meget Besvær med at arbejde os igjennem temmelig tyk Tyndis, og hvor vi senere i Mørke maatte kæmpe os frem mellem tæt Storis. Natten mellem den 15de og 16de ankom vi i god Behold til *Nanortalik*.

Vore Huse til Overvintringen vare rejste, men der var endnu mange Arbejder at udføre, nemlig Husets indvendige

Indretning, Støbning af Betonpiller til Instrumenter etc. Efter at have udført de vigtigste Arbejder, og instrueret om de øvrige samt afleveret Beretninger, som skulde hjemsendes med «Fox», afrejste Expeditionen igjen fra *Nanortalik* den 22de September om Eftermiddagen for at undersøge Strækningen mellem dette Sted og Frederiksdal, som det ikke tidligere var lykkedes mig at faa opmaalt. Vejret var imidlertid paa denne Udflugt særdeles uheldigt, idet det stadig regnede og stormede, saa at vi kun opnaaede at faa et omtrentligt Kaart over Fjorden *Amit-suarsuk* ved Frederiksdal. Vi kom tilbage til *Nanortalik* den 4de Oktober. Al Kraft sattes nu paa Vinterkvarterets Indretning. Foruden de to Bygninger, der vare under Arbejde, nemlig: Beboelses- og Vagtlokalet samt Huset til de magnetiske Variationsundersøgelser, byggedes nu ogsaa et Hus til absolute magnetiske Bestemmelser. For at ligge frit og ugenert byggedes vore Huse paa det vestligste af de udskydende Næs, der danne Havnen ved *Nanortalik*. Hovedmurene til Husene byggedes paa sædvanlig Grønlandermaade, men indvendig beklædtes de med Bræddevægge. Vaaningshuset optoges af et stort Arbejdsrum samt Kjøkken og Spisekammer. I det førstnævnte Rum bleve Væggene betrukne med Shirting, medens Døre, Loft og Vindueskarme vare af umalede Fyrretræsbrædder. Kakkelovn og Komfur fik vi tillaans fra Handelen. I et lille Stenhus, der tilhørte Handelen, blev der opslaaet 4 Trækøjer, to og to over hinanden. Her havde de 4 af Expeditionens Medlemmer deres Nattekvarter, medens de to Tolke boede hos deres Onkel, Kateket Isak Lund.

Konebaade sendtes afsted efter Materialier fra Udstederne; andre sendtes paa Brændetogter. Alt indrettedes til meteorologiske lagttagelser, magnetiske Maalinger, Vandstands-Maalinger, Maalinger af Klippens Temperatur i forskjellige Dybder etc.

Fra den 27de Oktober kom alle Observationerne igang. De meteorologiske lagttagelser, nemlig af Luftens Temperatur, Fugtighedsgrad og Tryk, Vindens Retning og Styrke, Vejret

og Skymængden, der paa Baadrejserne kun foretoges 3 Gange daglig, bleve nu foretagne hver 3die Time hele Etmaalet rundt. Temperaturen af Sneoverfladen, Klippeoverfladen, 12 og 20 Tommers Dybde i Klippen, observeredes 2 Gange daglig. Vi foretog ingen Maaling af Nedbør, fordi der altid var meget stærkt Snefog, saa at det vilde have været umuligt at komme til noget Resultat over, hvor megen Sne, der maatte tilskrives Snefald eller Snefog. De magnetiske Variations-Aflæsninger foretoges hver Time i Etmaalet undtagen Kl. 3 og 4 Form. Paa Terminsdagene, nemlig den 1ste og 15de i hver Maaned, foretoges Observationerne hver 5te Minut i 2 Gange 4 Timer, der hver Gang blev forrykket, samt Observationer hver 20de Secund i den af den internationale Polarcommission bestemte Time. Vandstandsmaalingerne foretoges af Tolkene hver 10de Minut i Løbet af c. 1½ Time omkring de Høj- og Lavvande, der faldt mellem Kl. 5 Form. og 10 Eftm. Tolkene foretog disse omstændelige og ofte anstrengende Observationer med en beundringsværdig Paapassenhed og Nøjagtighed. Udgangspunktet for Vandstandsmaalingerne er sat i Forbindelse med et Mærke, der er indstøbt i Klippen mellem Beboelseshuset og det magnetiske Hus til Variationsundersøgelser. Dette Mærke, der bestaar af en Jernbolt, der med Bly er nedstøbt i et dybt Hul, er i en Højde over Middelvandstand af 19,93 Fod. Ved Hjælp heraf vil man, naar man senere atter foretager Vandstandsmaalinge, kunne faa Vished for, om Landet virkelig synker, som almindelig paastaet.

Endvidere foretoges astronomiske Observationer, absolute Bestemmelser af Magnetismen, samt Nordlysiagttagelser.

For at komme til Kundskab om Storisens Bevægelse var allerede ved vor Ankomst om Sommeren oprettet Stationer, hvor Vind- og Isforholdene bleve regelmæssigt iagttagne to Gange i Etmaalet. Disse Stationer vare *Kagsimiut*, Sydprøven eller *Sagdlek* og *Pamiagdluk*, og iagttagelserne foretoges godhedsfuldt af de derværende Udliggere i de 2 Aar, vi vare deroppe.

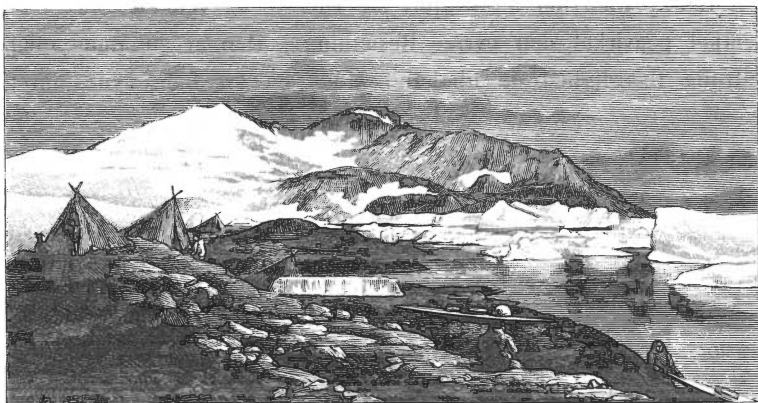

Fig. 3. Hedningelejren ved *Karra akungnak*. (Garde.)

Saasnart Vinteren var forbi, blev der sat fuld Kraft paa Forandring og Istandsættelse af Baadene. Disse bleve betrukne med Ugsukskind, undtagen den ene, som det ikke lykkedes mig at faa tilstrækkelig mange Skind til.

Den antagne Besætning samledes i *Nanortalik*; omtrent Halvdelen Syd fra Frederiksdal, *Pamiagdlok* og *Igdorsuatsiak*, de andre fra Sydprøven, *Sigsarigsok* og *Nanortalik*. Som Leder af den grønlandske Besætning blev antaget Kateket Johannes Hansen, kaldet *Hanserak*, fra Sydprøven. Han var Styrer paa den Baad, der skulde overvintre med mig.

Hanserak er Sønnedattersøn af Colonibestyrer Anders Olsen, Julianehaabs Grundlægger, og har meget dansk Blod i sig, men kan dog ikke tale dansk. Som Blanding har han Grønlændernes gode Egenskaber, forstærkede med en høj Grad af Villiekraft. Han er gift og har mange Børn, men ikke destomindre besluttede han sig til at forlade sit Hjem i 1½ Aar for at gaa med Expeditionen til Østkysten for at tale om Kristen-

dommen for Hedningerne. Dette er sikkert saa stor en Opoffrelse som nogensinde er gjort af en Grønlænder. Han lovede at føre Expeditionen ligesaa højt op ad Østkysten, som der fandtes Beboere, og aldrig har han paa Rejsen et Øjeblik glemt sit Løfte, men har altid gjort sit Yderste og ved sit gode Exempel paavirket den øvrige Besætning. Han er en Mand med utrolig Ihærdighed og ubøjeligt Mod, og for ham synes intet

Fig. 4. Expeditionens grønlandske Medlemmer. (Efter Fotograf.)

Arbejde for stort eller uoverkommeligt. Han var en dygtig og snarraadig Haandværker og paatog sig enhver Art Arbejde, hvilket alt udførtes lige solidt og hurtigt.

Besætningen bestod af 1 Styrer og 5 Roersker paa hver af de 4 Baade, og 7 Kajakmænd, ialt 31 Mennesker foruden Expeditionens 6 europæiske Deltagere.

Da Fox-Posten endnu ikke var ankommen den 4de Maj,

skjøndt jeg havde Extrapost-Kajakmænd liggende ved *Ivigut* for at faa Posten saa hurtig som mulig, turde jeg ikke vente længere paa dens Ankomst paa Grund af de Oplysninger, jeg Aaret forud havde faaet af *Navfalik* ved *Iluilek* om Isforholdene paa Østkysten, nemlig: at Maj Maaned var den bedste at rejse i.

Kateket Isak Lund paatog sig med stor Beredvillighed at

Fig. 5. Expeditionens grønlandske Medlemmer. (Efter Fotograf.)

foretage meteorologiske Iagttagelser 3 Gange daglig i Løbet af Sommeren, samt at have Opsyn med og foretage Reparationer paa vore Huse. Med samme Beredvillighed paatog Frk. Sofie Lützen sig at foretage Aflæsninger paa de magnetiske Variations-Instrumenter samt Optrækning af vort Box-Kronometer.

Den 5te Maj afrejste Expeditionen fra *Nanortalik*, men standsedes allerede Dagen efter ved *Sangmisok*, hvor Stor-

isen spærrede *Ikek-Sundet*. Hele Resten af denne Maaned forløb, inden vi kom ud til Østkysten, thi Isen pressede bestandig igjennem og laa ofte pakket i hele Sundet. Vel dannedes der af og til Render, som vi selvfølgelig ogsaa benyttede os af; men da Renderne vare korte og usammenhængende, var mangen Dagsrejse kun en højst ubetydelig Strækning. Daglig gik vi tilfjelds for at se paa Isens Beliggenhed udfør Landet. Paa en af disse Fjeldtoure saae vi den 21de Maj fra en Fjeldryg mellem *Kigsikatarfik* og *Kumak* et Dampskib som i $4\frac{1}{2}$ Mils Afstand (altsaa c. $1\frac{1}{2}$ Mil fra de yderste Øer) dampede mod NO., følgende den sammenpakkede Ismasse, som laa presset ind til Land og opfyldte Sundet. Det var et tremastet Dampskib med Skorstenen mellem de to agterste Master.

Paa Teltpladserne, som vi havde paa begge Sider af Sundet, fandtes, foruden en Lænderspids af Mergelskifer, flere Gjenstande fra den gamle nordiske Bebyggelse af Landet, nemlig: 3 Stykker Bronze, hvoraf det ene havde meget fine og smukke Ornamentter af samme Mønster, som sees paa mange Sager, der ere fundne i Grave fra den yngre Jernalder især i Norge. Disse Stykker laa mellem Strandstenene ved *Sangmisok*. I gamle Grønlænderhuse ved *Kumak* fandtes en Del store, ovale, halvmatte, hvide Glasperler, af den Slags, som i Almindelighed i Grønland kaldes Hollænderperler, men som sikkert snarere maa tilskrives de gamle Nordboer; thi Perler af aldeles lignende Art ere i Norge fundne i den yngre Jernalders Grave¹⁾.

Foruden de sædvanlige meteorologiske lagttagelser 3 Gange daglig foretoges absolute magnetiske lagttagelser og Vandstandsmaalinger, naar der var Lejlighed dertil. Disse sidste udførtes paa samme Maade, som ovenfor omtalt i Vinterkvarteret.

¹⁾ De i •Medd. om Gr.• Hefte 6 paa mange Steder nævnte •Sænkesten til Laxegarn• ere •Vævsten• (Kljástelnn). Dette er allerede antydnet af Pingel i Ann. f. nord. Oldk. 1838—39, S. 251. Mange saadanne Sten findes i de norske Museer. De benyttedes i de saakaldte Opstandervæve til at stramme Rendegarnet med.

Isklædt Parti af Fastlandet.

Kekertatsiak.

Aluk.

Udsigt Nord efter fra Nunatsuk.

Iluilek.

Nuk.

„Graah's Fjelde“.

Udsigt Syd efter fra nordre Side af Kangerdluluk.

Den 3die Juni ankom vi til vor første Teltplads paa Østkysten, *Nunatsuk*; men her indesluttedes vi atter af Isen. I den Uge, vi opholdt os her, saaes Havet fra en c. 400 Fod høj Top saa godt som overalt tæt pakket af Is. Kun i Horizonten mod Øst saaes i Almindelighed aabent Vand eller en mørk Stribe, som kunde tyde paa Vand, og som endog en Gang nærmede sig til 3 Mil fra Land; men bag det aabne Vand kunde man dog saa godt som altid atter se Is. Isen bestod kun af mindre Skodser og var gjennemgaaende lav, saa at dens Højde over Havet kun var 1—3 Fod. Lidt ude fra Land var Isen bestandig i stærk Bevægelse Syd efter, selv om der ingen Vind var, medens den tæt inde under Land laa stille og ofte pakkedes ind mod Ydernæssene og spærrede de smalle Sunde. Med nordlig Vind presseses Isen helt ind til Land og ind i alle Bugter, men saasart det blev stille eller sydlig Vind, fjernede den sig atter noget. Mellem Storisens var der kun faa Isfjelde, men i det aabne Vand, saavel tilsøs som inde under Land, fandtes der flere.

Landet var endnu meget dækket af Sne, skjøndt den nu begyndte stærkt at svinde. Store Snedriver fandtes overalt. Ved alle stejle Sten og Klippesider saae man paa den Side, som vendte mod NO., store Snedriver, der laa i en Afstand fra Klippen af 1—20 Alen og stod lodret tilvejs til en Højde fra 1—15 Alen. Paa den lodrette Sneflade saae man aldeles udpræget Lagdeling af Sneen fra de forskjellige Snefald. Paa den modsatte Side af Stenene laa Driver, der strakte sig op til Stenenes Overflade. Isfoden var endnu overalt meget betydelig men faldt stærkt af.

Den 11te Juni naaede vi frem til *Sagdliarusek* paa *Keker-tatsiak's* Østende; men her indespærredes vi atter indtil den 29de s. M. Storisens Udseende, Beliggenhed og Bevægelse var omtrent ligesom ved *Nunatsuk*. Flagerne bleve dog efterhaanden større, men ligesaa flade, og laa i Almindelighed mere spredt end tidligere. Isfjeldenes Antal tiltog nu ogsaa. En enkelt Dag kunde det aabne Vand nærme sig til 3 Mil fra Land, men

til andre Tider kunde Isen være aldeles pakket indtil Horizonten i c. 8 Mils Afstand.

Foruden de sædvanlige Undersøgelser foretoges her en Række Refraktionsundersøgelser i forskjellig Højde over Havet og under forskjellige Vejrforhold for at bestemme Refraktionsfaktoren, der anvendes i Beregningen af Højde- og Depressionsvinkler.

Da der efter flere Dages stille Vejr kom en frisk til stiv sydlig Vind, der overalt spredte Isen langs Land og førte den tilsøs, forlode vi *Kekertatsiak* den 27de Juni. Isen havde dog endnu ikke havt Tid til at komme ud af *Kangerdlugsuatsiak*, hvor vi derfor maatte vente en Dag, medens Isen med stor Fart gik udefter. Med stiv sydlig Kuling kom vi gennem meget spredt Is den 28de Juni Kl. 11 Eftm. til *Kasingortok*.

Vort Depot var fortrinligt bevaret af *Navfalik*, der havde bredt et gammelt Konebaadsskind derover, saa at ikke en Draabe Vand var kommet ned deri fra oven; men det havde staaet i Vand forneden, saa at enkelte Ting vare ødelagte. Vi medtog saa godt som alt fra Depotet og lod kun Proviant til den hjemvendende Besætning blive liggende tilbage foruden en Del fordærvet, men dog brugelig Proviant, som blev efterladt i Reserve.

Navfalik fortalte, at Storisen omtrent ved Nytaar var kommen ind til Kysten, men var senere gaaet bort igjen. I Slutningen af April var Isen atter kommen ind til Kysten, og var bleven liggende fuldstændig pakket lige til et Par Dage, før vi kom.

Navfalik, hvis Hjemstavn er ved *Tingmiarmiut*, rejste Nord paa med os. Af ham lærte vi, med hvor tæt Is man kunde give sig ilav med en Konebaad. Vore Grønlændere vare meget betænkelige derved, men da de havde Tillid til *Navfalik*, som gik iforvejen med sin sværtlastede Konebaad, lærte de snart at manøvrere med Isen. Denne var dog i Almindelighed temmelig spredt.

Den 2den Juli ankom vi til *Anoritok*. Her og ved *Inugsuit* traf vi de Østlændinge, der Aaret forud havde været ved *Nanortalik* for at handle. Sygdom havde bortrevet flere af dem, blandt andre ham, der vilde have ventet paa os og fulgt med som Vejviser, og Fattigdommen havde været stor paa Grund af den megen Storis. Alle Østlændingene bestemte sig til at følge os Nord paa. Den 6te Juli forlod vi *Inugsuit* og vare nu i det hele i Følge: 9 Konebaade, c. 20 Kajaker og 119 Mennesker; men allerede ved Cap Adelaer standsedes vi af tæt sammenpakket Storis, og maatte derfor slaa Telt paa en Tange i Bugten mellem Cap Adelaer og Cap Rantzau ved Navn *Karra akungnak*¹⁾ Det var det samme Sted, hvor Graah i 1829 havde sit Telt; ogsaa vi skulde standses her i længere Tid.

Besætningerne, som skulde vende tilbage, meddelte mig den 17de Juli, at de ikke vilde rejse længere Nord paa. Da jeg alligevel inden lang Tids Forløb maatte sende dem tilbage for at spare Proviant, var det mig ikke ukjært nu at faa Afgjørelse derpaa. Den eneste Grund, hvorfor jeg havde beholdt disse to Besætninger saa længe, var fordi jeg gjerne vilde have passeret Bræen *Puisortok*, inden Besætningen blev for meget svækket i Antal; thi jeg turde ikke gjøre mig Haab om Hjælp af Østlændingene til at ro paa vore Baade og til at tage nogle af vore Kasser, førend denne frygtede Bræ var passeret. Jeg bestemte mig nu til at beholde 6 Roersker hos mig til Overvintringen, for at kunne have 3 Roersker til hver af de 2 Baade, hvis Hjælp fra Østlændingene skulde udeblive. Jeg beholdt kun 1 Kajakmand hos mig, thi den anden, der var villig til at overvinde, var saa doven, at jeg ikke kunde gjøre mig Haab om megen Fangst fra ham, medens en ung, ugift, særdeles flink Hedning lovede at vilde følge os som Kajakmand saa langt vi rejste. To unge Mænd, som tidligere havde lovet at ville overvinde med mig, og som vi godt kunde have brugt, vilde nu, paa Grund af

¹⁾ I *Hanseraak's* Dagbog er Stedet kaldet: *Karrit akornat*.

Længsel efter Hjemmet, ikke blive hos os. Til den Baad, hvor-med Ltn. Garde senere skulde vende tilbage, beholdtes fuld Besætning. Den næste Dag rejste den hjemvendende Del af Besætningen Syd paa, provianteret til 20 Dage.

Da vi den 20de Juli vare tilfjelds paa en c. 1300 Fod høj Top, Vest for Cap Rantzau, saae vi atter et Dampskib. Dette gik for Damp og Sejl tæt udenfor Isranden, 4 à 5 Mil fra Land, først styrende Øst efter, men senere SV. hen. I den korte Tid vi nu havde rejst langs denne Kyst, og hvor jeg kun forholdsvis faa Gange var tilfjelds, havde jeg altsaa seet 2 Skibe. Det laa derfor nær at antage, at Østlændingene ofte kunde have seet Skibe; men dette nægtede de. Den eneste, som havde seet et saadant, var *Okaluartok*, der fortalte, at han for en halv Snes Aar siden havde seet et Skib, da han sammen med en Angekog var ude i Kajak. Han selv havde antaget det for at være et Isfjeld, men hans Ledsager havde sagt, at det var et Skib, som sejlede Syd paa. (Det vil senere omtales, hvorledes en Mand ved *Angmagsalik* omtrent i 1845 var ombord i et forladt Skib, der drev i Isen.) Ligesom i al den senere Tid var der isfrit tilsøs. Isen laa langs med Land og var tæt Nord efter og Øst efter, medens den Syd efter var meget spredt. Dette iagttoges flere Gange paa Rejsen, saavel tidligere som senere. Vi fulgte altsaa med Spredningen Nord efter. Dette stemmer med, hvad gamle, troværdige Østlændinge, som have rejst meget paa Østkysten, have fortalt mig, nemlig, at naar der om Sommeren kommer Spredning i Isen, begynder den Syd fra og udbreder sig efterhaanden Nord efter. Dog kan Isen selvfølgelig sættes fra Land samtidig overalt af stærke Fralandsvinde.

Den 23de Juli kunde endelig *Puisortok* passeres i nogenlunde spredt Is, men tæt Taage gjorde dog Rejsen forbi den temmelig vanskelig. Ved *Kekertatsiak* (Ruds Ø) blev Isen igjen tæt, saa at vi havde stort Besvær med at stage og hugge os frem langsmed Kysten. Om Aftenen sammenbandtes endog Is-

skodserne af Tyndis, som gjorde det umuligt at sætte dem tilside eller i drejende Bevægelse for at faa Plads til at presse Baadene igjennem. Den 24de lykkedes det os ved ihærdigt Arbejde i 8 Timer kun at naa c. $\frac{1}{4}$ Mil frem, hvorefter al videre Fremgang blev umulig. Teltpladserne paa Ruds Ø vare meget slette; de bestode nemlig kun af den nøgne Klippe, men senere maatte vi mangan Gang være glade ved endog at finde saadanne Steder, naar det kun kunde lykkes os at faa Baadene halet paa Land. *Hanserak* viste sig som en fortrinlig Isbryder. Han førte an, stagede og huggede, indtil han overvandt Vanskelighederne, som andre vilde kalde uovervindelige.

Skjøndt Isen var temmelig tæt, forlode vi den 25de Ruds Ø for at gaa over Bugten til *Ingerkajarfik*. Taagevind, der kom ind fra Havet, pressede imidlertid Isen tæt sammen, saa at vi maatte være glade ved at vinde tilbage til vor tidligere Teltplads. Østlændingene, som vi i Taagen og mellem Isskodserne skiltes fra, naaede dog over til den modsatte Side, men ikke uden Livsfare. Storisen var nu baade højere og større i Omkreds end den, vi tidligere havde seet, og der var mange mindre Isfjelde imellem den. Isen i Sundet indenfor Ruds Ø var endnu ikke brudt op. Den næste Dag lykkedes det os at komme over Bugten til Østlændingene ved *Ingerkajarfik*.

I saa godt som aabent Vand naaede vi den 28de Juli *Tingmiarmiut*, *Navfalik's* Bestemmelsessted. Da Besætningen, som samme Aar skulde vende tilbage til Vestkysten, erklærede, at de ikke vilde rejse videre Nord paa, gjorde vi alt klart til Expeditionens Deling. Premierlt. Garde, Cand. Eberlin og Tolk Hendrik Petersen skulde rejse tilbage med 1 Baad med Besætning af 1 Styrer, 5 Roersker og 2 Kajakmænd. Denne Del af Expeditionen provianteredes med 3 Maaneders Forraad, medens Hovedexpeditionen provianteredes til 1 Aar, men selvfølgelig med mere indskrænkede Rationer og mere concentreret Proviant. Resten af Forraadet (til c. 2 Maaneder for Hovedexpeditionen) oplagdes i Depot ved *Tingmiarmiut*, hvor

Nærfalik lovede at opbevare det i et godt Forraadskammer, nemlig en fortrinlig tildækket, tør Hule.

Ledelsen af den sydlige Del af Expeditionen overdroges Premierlt. Garde, hvem jeg foreskrev en Instrux, hvis Punkt 2 var følgende:

«Paa Rejsen Syd efter opmaales og undersøges, saavidt mulig, Strækningen herfra mod Syd. Overvintringen skeer ved *Nanortalik*, hvor der foretages meteorologiske Undersøgelser hver 2den Time i Etmaalet fra Kl. 6 Form. til Kl. 12 Midnat. Andre Undersøgelser overdrages det Dem selv at anordne.

«Til næste Aar rejser De Hovedexpeditionen imøde, selv provianteret til 5 Maaneder og medtagende 2 Maaneders Proviant til Hovedexpeditionen. Efter det Kjendskab, vi iaar have faaet til Isforholdene paa Grønlands Østkyst, antager jeg, at De ikke bør rejse fra Vestkysten førend i Juni Maaned.

«Det er min Plan med Hovedexpeditionen efter Overvintringen at opmaale og undersøge Fjordene, der ikke tidligere har været Lejlighed til at undersøge, indtil *Graah's* Overvintringssted, for derefter at indtræffe ved *Umanak* til næste Aar paa denne Tid. Varder med Beretning til Dem, vil blive oprejst paa de iaar aftalte Steder.

«De vil paa Oprejsen, om mulig, oprejse Varder paa de i Sommer aftalte Steder med kort Beretning om Deres Rejse.

«Det vilde være ønskeligt, om Deres Undersøgelser til næste Aar udstrakte sig til Fjordene indenfor *Umanak*. Saavel før som efter disse Undersøgelser nedlægges Beretning ved *Umanak*.

«Da De i alle Tilfælde skal være tilbage til Vestkysten inden Vinteren, maa De, naar De ikke har mødt Hovedexpeditionen eller faaet Underretning om den, og De anseer Tiden for saa langt fremrykket, at det er nødvendigt at vende om, nedlægge et saa stort Proviantforraad, som De kan undvære, paa et dertil egnet Sted nær ved det Punkt, hvortil De er naaet.»

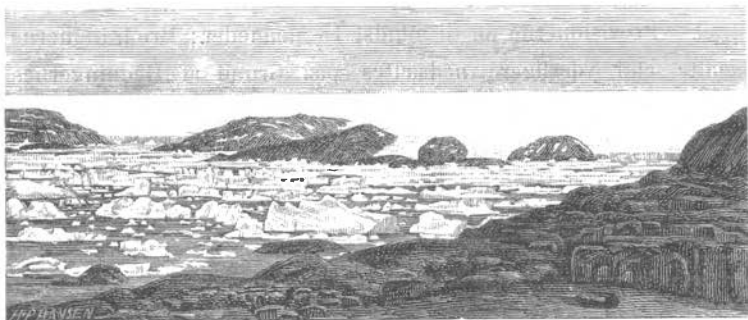

Fig. 6. *Ikersuak*, set fra *Sujunikajik*. (Knutsen.)

Hovedexpeditionen bestod af to Baade og følgende Medlemmer foruden mig selv, Cand. min. Knutsen og Tolk Johan Petersen:

Johannes Hansen fra Sydprøven, Kateket og Styrer, født 1837,
Samuel fra *Igdorsuatsiak*, Kajakmand, født 1857?

Kristiane fra *Nanortalik*, Roerske, f. 1844,

Eva fra *Narsak* (Frederiksdal), Roerske, f. 1854?

Haldora fra *Nanortalik*, Roerske, f. 1854?

Debora fra *Pamiagdlok*, Roerske, f. 1858?

Severine fra *Sigsarigsok*, Roerske, f. 1858,

Cæcilie fra Sydprøven, Roerske, f. 1860.

Den unge Østlænding, som havde lovet at slutte sig til os og rejse med som Kajakmand til *Angmagsalik*, svigtede os i sidste Øjeblik, fordi hans Familie forlangte, at han skulde blive ved *Tingmiarmiut* for at hjælpe til at forsørge dem.

Vi vare provianterede til et Aar beregnet efter følgende Rationer:

$\frac{1}{3}$ ⚖ sort, haardt Brød eller

$\frac{1}{4}$ ⚖ *Meat bisquit* daglig pr. Mand;

1 Pægl Ærter, Gryn eller Ris hveranden Dag pr. Mand;
 3 Kvint Kaffe og 4 Kvint Sukker (3 Europæere 8 Kvint)
 daglig pr. Mand;

1 $\bar{\text{f}}$ Smør om Ugen pr. Mand for 3 Europæer.

Disse Rationer bleve dog senere nedsatte, fordi jeg vilde strække Provisionerne ud til mindst 13 Maaneder; Brødrationerne maatte end yderligere nedsættes paa Grund af Hedningernes Tyverier.

I det hele medtoges:

700 $\bar{\text{f}}$ sort, haardt Brød,
 600 $\bar{\text{f}}$ *Meat bisquit*,
 350 Potter Gryn,
 200 — Ærter,
 40 — Ris,
 125 $\bar{\text{f}}$ Kaffe,
 230 $\bar{\text{f}}$ Sukker,
 320 $\bar{\text{f}}$ *Pemmican*,
 150 $\bar{\text{f}}$ Steg, Kjød, Leverpostej m. m.,
 150 $\bar{\text{f}}$ Smør,
 10 Daaser *Mélange d'Équipage*,
 7 — tørrede Løg,
 40 $\bar{\text{f}}$ tørrede Æbler,
 20 $\bar{\text{f}}$ — Kartoffler (i Gryn),
 30 $\bar{\text{f}}$ Chocolate,
 50 Daaser concentrerede Supper,
 9 Krukker *Liebig's* Kjødextrakt,
 5 $\bar{\text{f}}$ The,
 50 Flacons Kaffeessents,
 12 Flasker *Lime juice*,
 12 — Portvin,
 10 Potter Salt,
 25 $\bar{\text{f}}$ Sæbe,
 60 $\bar{\text{f}}$ Lys,
 10 Potter Eddike,

- 32 Potter Sprit,
- 55 — Spirituosa,
- 70 R Tobak (*Cavendish* og hollandsk Rulletobak),
- 60 R Krudt,
- 200 R Bly,
- 75 R Hagl.

Provianten var pakket i 28 Kasser, 20 vandtætte Sække og 17 Foustager eller Halvankere.

Tillige medtoges 12 Kasser indeholdende: Isenkram og Tøjvarer til Tuskhandel, Instrumenter, Bøger, Kemikalier, Klædningsstykker m. m., samt Udrustningsgjenstande, som Telte, Soveposer, Kamikposer, Kogekar og Kjedler m. m.

Vi førte ialt omtrent et Hundrede større, foruden en Mængde mindre Kolli med os, og da Vægten af de større Kolli varierede fra 60—80 R , har den samlede Vægt af vor Bagage mindst været 6500 R .

Det fremgaar af det anførte, at Expeditionen for en stor Del var henvist til at leve af Landets Produkter, nemlig Fangst af Sæler og hvad der kunde tiltuskes af Østlændingene. Til Vinterboligen blev der kun medtaget 14 smaa Glasruder, foruden hvad der kunde benyttes af Baadenes Materiel; alt øvrigt maatte skaffes tilveje paa Overvintringsstedet, ligesom vi ogsaa maatte gjøre Regning paa der at kunne faa Spæk til Varme og Belysning.

Hvad Emballeringen af Provianten angaar, da maatte der tages Hensyn til, dels at Emballagen saavidt muligt var vandtæt, dels at den ikke var for tung, samt bekvem at haandtere ved den hyppige Laden og Lossen i Baadene og god at stuve afvejen under Tofterne, saa at ingen Plads gik tabt, og Ladningen ikke kom for højt i Baadene. Brød, Ærter og en Del Gryn og Kaffe opbevarede i Sække, der vare lavede af vandtæt Dug. Intet, der har været i saadanne Sække, er blevet ødelagt, men selv efterat Sækkene i længere Tid havde været udsat for Fugtighed, var Indholdet af dem aldeles friskt. Største Delen af

Gryn, Kaffe, Sukker og Ris var pakket paa smaa Træbaands-Foustager (Krudt-Foustager), der vare meget nemme at haandtere og gode at stuve afvejen. *Meat bisquit* var pakket i store, firkantede, tilloddede Blikdaaser, der indeholdt 50 R . Hver Daase var omgivet af en Trækasse, der ligesom alle vore Pakkasser var forsynet med Tougstropper. *Pemmican* var pakket i firkantede Blikdaaser med 18 R i hver Daase, hvoraf fire stode i en Pakkassé. Vore øvrige Proviantsorter vare i tilloddede Blikdaaser, der vare stuvede afvejen i Pakkasser.

Største Delen af Provianten var besørget af Conservefabrikant Beauvais i Kjøbenhavn, hvis store Dygtighed i sit Fag er noksom bekjendt. Alt stod fortrinligt sin Prøve, idet Intet var fordærvet, og det uagtet de overordentlig vanskelige, navnlig fugtige Forhold, hvorfor Alt stadig var udsat. Ved Siden af de fortrinlige Varer, som tilvirkes paa Beauvais' Fabrik, skal jeg særlig nævne et Par Proviantsorter, som han har besørget til Expeditionen, nemlig: 1) *Meat bisquit*, 2) *Pemmican*, 3) franske, concentrerede Supper og 4) *Mélange d'Équipage*, hvilket alt er fortrinligt til Rejser, hvor der maa tages nøje Hensyn til Vægt, Rumfang og Conservering under vanskelige Forhold; idet det alt, ved Siden af at være concentreret, er meget velsmagende og nærende. Jeg skal nærmere omtale disse Proviantsorter, fordi de kunne være af Interesse for fremtidige Expeditioner.

Meat bisquit udmærke sig ligesaa meget ved deres Smag som ved deres mættende Egenskaber. Skjøndt Rationerne af disse sattes mindre end af sort, haardt Brød, foretrak Grønlanderne dem dog meget, ikke alene fordi de smagte bedre, men særlig fordi de mættede meget mere.

Pemmican, der som bekjendt er tørret, presset Kjød, kan tilberedes paa mange forskellige Maader saavel kogt som stegt, og er altid velsmagende og kraftigt. Endskjøndt en Del af vor *Pemmican* var muggen, smagte den dog — efter at være bleven udskyllet før Tilberedningen — ligesaa godt, som om

den havde været frisk. Grønlænderne satte megen Pris paa *Pemmican* kogt sammen med Gryn.

De franske Supper ere fremstillede i tør Form i smaa Blikdaaser. En ringe Del af disse Supper, kogt sammen med Ris, danner en velsmagende og kraftig Ret. Særlig skal jeg nævne en fransk Suppe ved Navn: *Assaisonnement*, hvoraf kun en meget ringe Del giver en god Ragoutsauce, eller tilsat til kogte Ærter, erstatter Flæsket, hvorpaa Ærterne skulde være kogte.

Mélange d'Équipage er tørrede, pressede Grøntsager, der er lige fortrinlig til Suppe, Gemyse og kogt sammen med *Pemmican* eller frisk Kjød.

Den 30te Juli forlod Hovedexpeditionen *Tingmiarmiut* i Følgeskab med fire Østlædingebaade, hvoraf de to skulde til *Umanak* (Griffenfelds Ø), medens de to andre skulde til *Igdلولarsuk* (Bernstorffs Fjord). Østlædingene hjalp os ved at tage 8 af vore Kasser, og desuden var der en Østlæding, der styrede den ene Baad, samt en Østlædingpige, der roede for os. Denne Hjælp af Østlædinge havde imidlertid kun et Par Dages Varighed, nemlig indtil vi kom til *Umanak*.

Naar vi vendte Talen hen paa Nordboerne, forstode Østlædingene ikke, at de nogensinde skulde have haft Ophold der i Landet. Det eneste de havde hørt derom, var et Sagn om, at en Grønlænder og en Europæer havde haft en Væddestrød paa *Umanak*. Et Toug spændtes fra *Umanak* til Fastlandet, og i et Kar søgte de at sætte over ved at følge Touget. Grønlænderen kom godt over, men Europæerens Arme gik af ved Skulderleddene. Paa *Umanak's* Skyggeside skal der være en Opstabling af Sten, hvor Touget har været fastgjort. En Kiste, som ogsaa skal have været paa dette Sted, siges at være blevet begravet ved et Fjeldskred, og i Nærheden af den skal der være

oprejst en Sten til Kjendemerke, men ingen har seet den. Endvidere fortalte Østlændingene, at de vare bange for, at Europæerne skulde komme ind til dem med Skib for at hævne sig paa dem, fordi deres Forfædre i gamle Dage havde afbrændt de gamle *Kavdlunak*'ers Hus. Østlændingene havde ogsaa hørt fortælle om et Skib, der engang havde været inde ved Kysten, og som havde røvet et Par af Beboerne, med hvilke det var sejlet bort. Dette henviser selvfølgelig til Europæernes Optræden mod Eskimoerne paa Vestkysten af Landet i det 17de Aarhundrede. Dette var alt, hvad de sydlige Østlænderne havde at fortælle om de gamle *Kavdlunak*'er. Nordbofortællingerne fra Vestkysten kjendtes forøvrigt aldeles ikke, medens man kjendte mange andre Fortællinger fra Vestkysten, som ikke handlede om Nordboerne.

Isen var i det hele taget meget spredt, og kun en smal Stribe tættere Is, der laa noget tilsøs, adskilte Kystrenden fra det aabne Hav udenfor. Men flere Steder spærredes dog Vejen udfør Fjordene af tætte Isrevler, ligesom Isen ogsaa ofte spærrede Sundene. Vi havde derfor flere haarde Kampe for at bryde os Vej igjennem den med Øxer og Hager og for at presse os frem langsmed Kysten. Flere Gange maatte vi efter mange Timers ihærdigt Arbejde afvente gunstigere Forhold; men vore Grønlænderes (især *Hanserak*'s og Samuels) Iver, Dygtighed og Udholdenhed var rosværdig. Isfjeldene tiltog saavel i Størrelse som i Antal.

Den 2den August ankom vi til *Akorninarmiut*, der er Navnet paa den Egn, i hvilken Graah overvintrede. Her findes to beboede Steder, nemlig Graah's Vinterkvarter, der kaldes *Imarsivik* (Navnet *Nukarfik* kjendtes ikke) og *Orkua*. Paa det førstnævnte af disse Steder er der et temmelig unaturligt Forhold imellem Antallet af mandlige og kvindelige Individuer, idet der af de 21 Beboere kun er fem mandlige, medens hele Resten er kvindelige, selvfølgelig mest Børn. Man kan derfor ikke undres over, at der fandtes en Pige paa omtrent 20 Aar, som

havde Kajak og fangede godt. Hun var eneste Barn af en Mand, som var Dværg. En yngre Pige, der var Datter af en Mand, som havde fire Døtre men ingen Sønner, havde ligeledes Kajak. Hendes yngre Søster skulde ogsaa snart have en. I tidligere Tid skal det ikke have været ualmindeligt, at Fruentimmer paa Grund af Mangel paa Mandfolk saaledes have overtaget Mændenes Pligter, og de behandles i saa Tilfælde da ogsaa fuldstændig som Mandfolk. I Huset ved *Orkua* fandt det omvendte Forhold Sted, thi der var saa godt som alle Børnene Dreng.

Den 3die August ankom vi til *Kemisarak* ved *Igdloluarsuk* (Bernstorff's Fjord), der er det nordligste Sted, som beboes af de sydligere Østlændinge. Her traf vi tre Familier fra det langt nordligere liggende *Sermilik*, der i 1882 vare ankomne hertil. Det paafølgende Aar var en Del af de unge Mennesker af alle tre Familier rejste Syd paa i en Konebaad for at handle paa Vestkysten, og det var dem, som vi nu kom i Følgeskab med. Alle tre Familiefædre vare villige til at rejse Nord paa med os, men de erklærede, at vi næppe iaar paa Grund af den fremrykkede Aarstid kunde naa til *Angmagsalik*.

Vi overtog herfra selv alle vore Kasser, for ikke at være afhængige af Østlændingene, naar og hvorhen de vilde rejse, især nu da jeg havde Grund til at antage, at de ikke vilde rejse med os til *Angmagsalik*. Fra nu af fik vi ikke heller nogen personlig Hjælp af Østlændingene. Dog viste vore Grønlændere aldrig en sur Mine, men arbejdede med stor Ufortrødenhed med vore store Konebaade og tunge Laster.

I Bugten ved Foden af Cap Møsting saae vi ved *Ivnarsuak* Spor af en gammel Teltplads og Ildsted. Efter den Maade, hvorpaa Teltstenene laa, var det tydeligt, at disse hidrørte fra et europæisk Telt, nemlig Graah's. Paa Toppen af Cap Møsting stod en lille sammenfalden Varde, som vi paany opbyggede.

Alle *Sermilik*'erne fulgte os til *Umivik*, hvor man atter for-

sikrede os om, at det var for sent at rejse videre, og at vi alle maatte overvintre her for næste Sommer at rejse sammen til *Angmagsalik*. Dog lykkedes det os at faa Følgeskab videre af den ene Hedningebaad, hvis «ældste» hed *Ilinguaki*. Denne overordentlig flinke og elskværdige Mand blev vor Ledsager til *Angmagsalik*-Eggen; uden hans Ledsagelse var det næppe lykkedes Expeditionen at komme derop.

Fig. 7. *Ilinguaki*. (Efter Fotografi.)

Isen var nu meget spredt, ja undertiden havde vi store Strækninger aabent Vand for os. Dog var der mangt et Sted i de mere lukkede Farvande eller smallere Sunde, hvor vi kunde generes meget af sammenpakkede Kalvismasser. Skodserne vare større og fladere end dem, vi havde truffet paa sydligere. Nord for Cap Løvenørn maatte vi gaa udenom store Marker Vinteris,

der fra Fastlandet strakte sig langt tilsøs. Østlændingene sagde, at det var meget usædvanligt at træffe saa store Ismarker langs Kysten paa denne Aarstid. De forklarede, at Tilstedeværelsen af disse Ismarker skyldtes den Omstændighed, at Vinteren havde været lang og streng, og at der ikke havde raset Fralandsstorme. Skjøndt en NV.-Føhn i Midten af August ryddede godt op i Isen, saa at man fra et 1750 Fod højt Fjeld, *Nunatak*, saa godt som ingen Is saae tilsøs, men kun en Strimmel spredt Is, som adskilte det aabne Vand udenfor fra det aabne Vand langs Land, traf vi endnu i sidste Halvdel af August paa fast Vinteris inde mellem Øerne. Denne sinkede os ikke saa lidt, thi Vejret blev nu blæsende, og det endog altid med Modvind, saa at vi ofte med vore svært lastede og svagt bemandede Baade bleve hindrede i at gaa udenom Øerne, hvor der stod temmelig høj Søgang. Selv i de mere aabne Farvande, som mellem *Pamiagdlikajik* og *Kardlit*, laa der endnu den 18de August store sammenhængende Marker Vinteris, som først blev sat fra Land af en Storm i de paafølgende Dage. Samtidig med at den gamle, svære Isfod mange Steder tydede paa, at Vinterisen først nylig var brudt op, dannedes der om Natten Tyndis paa Vandet, som endnu ikke var optøet om Eftermiddagen.

Vi ankom til Graah's nordligste Punkt paa Dannebrog's Ø den 25de August, altsaa en hel Maaned senere end Graah kom til sin nordligste Teltplads. Graah's store Varde stod aldeles urørt; ikke en Sten var faldet ned af den, men den Sølvmedaille, som Graah havde nedlagt i den, fandtes ikke, skjøndt enhver Sten blev fjernet og enhver Sprække i Klippen nedenunder udskrabet med stor Omhu. Den eneste Maade, hvorpaa Medaillens Forsvinden kan forklares, synes mig at være, at Varden er bleven bygget, da Graah første Gang var derude paa denne Ø den 18de August 1829, medens Medaillen er indlagt den 21de s. M., da han atter var derude, ved at udtage nogle Sten, som senere igjen indsattes. Østlændingene, der

have seet dette, have da paa samme Maade kunnet udtage den. Varden byggedes op igjen, og en Beretning om vor Expeditions Fremgang nedlagdes i en Blikdaase paa et sikkert Sted inden i den.

Den paafølgende Dag lykkedes det os at passere den mægtige Isfjord *Ikersuak*, der var opfyldt af Is i alle Størrelser fra store Isfjelde til smaat Kalvis. Da denne ildeberygtede Isfjord, som ofte i lange Tider ikke kan passeres, laa bag ved os, kunde der ikke være Tale om at overvintre andre Steder end ved *Angmagsalik*.

Ved *Inigsalik* saaes et Hus, der nylig havde været beboet, men alle Tegn tydede paa, at Folkene i Hast vare flyttede fra det, og at der havde tildraget sig en større Katastrofe, thi tre Lig laa inde i Huset og udenfor to Kajaker, hvoraf den ene havde Betræk paa. Snart efter fik vi Bekræftelse paa denne vor Formodning, idet vi ved *Nukajik* traf sammen med de første Beboere af *Angmagsalik*-Eggen, og disse fortalte, at der i hint Hus var død 6 Mennesker af Sult i Vinteren 1882—83, samt at de Overlevende havde spist Ligene. Saavel den Vinter som den foregaaende havde Storisen stadig ligget tæt paa Landet og forhindret al Vinterfangst.

Den 30te August ankom vi til den mægtige Fjord *Sermilik*. Da vi nu atter vare komne til Strækninger, hvor der kunde være Tale om, at «Østerbygden» kunde have ligget, vare vore Spørgsmaal selvfølgelig her som overalt, om Folkene kjendte noget til Levninger af Huse, som ikke vare byggede af Eskimoer, og om de havde seet eller hørt noget til Skibe, *Kavdlunak*'er m. m. Det første Spørgsmaal besvaredes afgjort benægtende; det andet derimod med Forbehold, thi et mennesketomt Skib var nemlig for mange Aar siden seet drivende mellem spredt Is udfor *Sermiligak*-Fjorden.

De nærmere Omstændigheder ved dette Skib erfarede jeg først senere af den Mand, der havde seet det, nemlig *Angitinguak* (se Fig. 6 i «Ethnologisk Skizze af Angmagsalikerne»).

Denne, der er mellem 55 og 60 Aar gammel, havde dengang faaet korte Buxer paa, men var ikke gift, og maa altsaa have været mellem 15 og 20 Aar gammel. Han var sammen med sin nu afdøde Svoger, Faderen til *Narsingertek* og *Sanimuinak*, og det var 5 Aar, førend Svogeren døde. *Narsingertek* var født dengang — ham have vi anslaaet til at være 40 Aar —, men derimod ikke *Sanimuinak*, som blev født samme Aar som Faderen døde. — *Sanimuinak* er anslaaet til at være 35 Aar gammel¹⁾. — Skibet blev fundet om Efteraaret, flydende i Vandet mellem den spredte Is, og altsaa omtrent i Aaret 1845.

Angitinguak og hans Svoger bleve i Begyndelsen meget bange for Skibet, thi det var saa stort som en lille Ø, og de vidste ikke, om der var Mennesker ombord. De nærmede sig det derfor meget forsigtigt agterfra. Det havde en flad Agterende, der var ligesaa bred som vort Hus, der udvendigt var ca. 8 Alen bredt. Isen havde trykket et stort Hul i Agterenden. Skibet var saa langt, at *Angitinguak* kastede Fuglepilen, roede hen og tog den op, kastede den atter, tog den op og først fjerde Gang, han kastede, kom den forbi Skibet. Dette havde en fyldig, rund Forende uden Gallionsfigur. Naar Folkene sade i Kajaken, kunde de med Kajakaaren naa Rælingen af Skibet, der var sortmalet udenbords, havde hvid Ræling og var rødmalet indenbords. Det havde tre Master, hvoraf den agterste var mindst, men hel og havde en rød Fløj paa Toppen. Den var forsynet med Saling, men havde ingen Ræer. De to store Master vare forsynede med Mærs og svære Ræer under disse, men Masterne vare afknækkede tæt ovenover Mærsene. Bougsprydet var saa langt som en Kajak. Fra Master og Spryd gik tykke Touge og Jern ned til Skibssiden, hvor der fandtes svære Jernbeslag, til hvilke de vare forbundne ved Kjættinger.

¹⁾ Som man vil se i *Hanseraak's* «Liste over Beboerne af Grønlands Østkyst», stemmer hans Angivelse af Folks Alder ikke altid sammen med min. Uoverensstemmelsen er dog i Almindelighed højst ubetydelig.

Det lykkedes Svogeren at komme ombord i Skibet, men *Angitinguak* kunde ikke komme op, fordi han var for lille. Skibet var fyldt med Vand indvendig, og store Fade fløde omkring i Lasten. Agterude paa Dækket fandtes en aaben Hytte, der hvilede paa Støtter, men Skibet havde ingen Far-tøjer. En stor Pompe stod midt paa Dækket, og en Pompestang medtoges tilligemed andet Jern, der sad langsmed Skibssiden. De undrede sig meget over de store Masser Jern, der fandtes overalt.

Da de tilligemed andre Kajakmænd Dagen efter gik ud for at opsøge Skibet, var det drevet bort.

Den 1ste September ankom vi til det Sted ved *Angmagsalik*, ved hvilket jeg havde bestemt mig til at overvintre, nemlig *Tasiusarsik kittlek* (ydre). Beliggenheden var fortrinlig, nemlig paa det yderste af en Tange, bag hvilken en lille Fjord, *Tasiusarsik*, begrændset af høje, stejle, maleriske Fjelde, skærer sig ind i Landet. Vi havde en meget fri Beliggenhed; imod Vest saae man *Sermilik*-Fjeldene og Forbjergene, der gaa ud til Havet, og mellem NO. og SO. havdes Udsigt til *Angmagsalik*-Fjordens takkede Fjelde og til Cap Dan. Gik man lidt tilfjelds, kunde man overse hele den beboede Del af *Angmagsalik*-Fjorden.

En gammel, overgroet Hustomt, der kun bestod af en Fordybning i Jordsmonnet, skulde udgraves og opbygges til vor Vinterbolig. Tømmerværk til Taget tiltuskede vi os hos Hedningerne, som havde rigeligt med Drivtømmer. Huset byggedes paa en jævnt skraanende Jordstrækning. Bagmurens Overkant var i Niveau med Jordoverfladen, medens Formuren stod 2 Fod over Jorden, saa at der netop var Højde til Vinduerne (se Fig. 10). Murene byggedes af Græstørv og Sten; Taget dannedes af flere Stykker svært Drivtømmer, hvorimellem der lagdes spinkelt Træværk, hvoraf det meste blev

taget fra den ene af vore Konebaade, som var i en saa maadelig Forfatning, at den ikke mere kunde benyttes og ikke var værd at reparere, hvorfor den blev kasseret og skilt ad. Træværket blev tildækket med store Plader Græstørv med Græsset nedeft, hvorpaa der anbragtes et Lag Jord, som igjen dækkedes med et Lag Græstørv med Græsset opefter, og endelig blev Skindbetrækket af den kasserede Konebaad lagt over det hele. Træværket laa løst og holdtes paa sin Plads af Græstørvene. Husets indvendige Længde var 28 Fod, Bredden 11 Fod og Højden $5\frac{1}{4}$ Fod. Det deltes i 3 Rum, hvoraf ethvert af Yderrummene var c. 10 Fod i Kvadrat og benyttedes som Beboelsesrum; det ene af Kandidat Knutsen, Tolk Johan og mig, det andet af *Hanserak*, Samuel og vore sex Roersker. Langs Bagmuren var der i begge disse Rum en 5 Fod bred og 1 Fod høj Brix, der var lavet af Sten og Græstørv og dækket med Skind. Den dannede Sovepladsen. I Grønlænderrummet fandtes langs Sidevæggen en lignende smal Brix til Sovested for *Hanserak*. Hvert Beboelsesrum var forsynet med et Vindue, $2\frac{1}{4}$ Fod bredt, $1\frac{1}{4}$ Fod højt og dannet af 6 smaa Ruder, omgivne af Vindueskarme, der vare lavede af Pakkasser. Vægge og Loft i vort Rum vare betrukne med Presenninger og Sække, medens Væggene i Grønlænderrummet vare betrukne med Skind. Gulvene vare belagte med Grus, ovenpaa hvilket der i vort Rum var lagt Bundbrædder fra Konebaadene. Døre var der ingen af; men foran Aabningerne, der førte ud til Midterrummet, hængtes Sejldugs Forhæng.

Fra det 5 Fod brede Midterrum, der benyttedes til Proviantkammer og Oplagsrum, førte en 20 Fod lang og godt 2 Fod bred Husgang ud i det Fri. Den var ligesom Huset bygget af Græstørv og Sten, og gjordes saa lang og snæver for at hindre Kulden i at trænge ind. Træværket i Taget over Husgangen bestod af Aarer, Hager, Mast og Rær fra den itutage Konebaad. Husgangen var paa det laveste kun lidt over 3 Fod høj, og et Trin førte fra denne op i Huset. Midt paa den var en

Udvidelse, der anvendtes til Kogested, hvorfra et Røghul gik op gjennem Taget.

Vi maatte have tilendebragt de vigtigste Jordarbejder ved Huset, inden det begyndte at fryse. Men saasnart Taget var færdigt, bleve Kasser og Beholdninger stuvede afvejen ind i Huset, og vi afrejste paa videre Undersøgelser den 13de September.

Jeg havde lige fra Begyndelsen af Rejsen gjort min grønlandske Besætning fortrolig med, at det nordligst beboede Sted skulde være Maalet for vor Rejse. Dertil, nemlig *Sermiligak*, gjaldt altsaa nu først vor Rejse. Veiret var meget uroligt og regnfuldt, men Isen lagde os ingen større Hindringer ivejen.

Den 20de September bestege vi en 1550 Fod høj Fjeldtop paa en Ø, der laa paa den østlige Side af *Sermiligak*-Fjorden Herfra toges Landet i Besiddelse i Kongen af Danmarks Navn og kaldtes: Kong Christian den Niendes Land. Et Stykke SV. for Maaletoppen rejstes en over 3 Alen høj Varde. Paa den skraa Klippe, der dannede Vardens Sokkel indhuggedes en Inskription, og indeni Varden nedlagdes en Blikdaase, indeholdende Myntsorter og et Pergamentspapir med Beretning om, at Landet var taget i Besiddelse. Øen kaldtes Erik den Rødes Ø. Østlændingene havde allerede tidligere fortalt os, at der om Efteraaret ikke fandtes Is i Havet udfor *Angmagsalik*-Eggen. Det kunde derfor ikke nu undre os, at se Havet aldeles isfrit saavel fra denne Top som fra andre. En svær Brænding stod op mod alle de bratte Øer. Da vi fra denne Top ikke fik Udsigt langs Kysten i Retningen mellem N. og NO., fordi den skjultes af højere Fjelde, bestege vi Dagen efter den Nord for liggende Ø, fra hvilken vi fik den ønskede Udsigt. Fra det 2080 Fod høje Fjeld saaes Øerne udfor Kysten NO. efter i en Afstand af over 7 Mil. Denne Ø kaldtes Leifs Ø, og ogsaa paa den byggedes en Varde, hvori der nedlagdes en Beretning.

Aarstiden med uroligt Vejr var saa langt fremrykket, at jeg ikke turde foreslaa min Besætning at rejse længere Nord paa,

efterat vi nu havde naaet det Maal, som vi i næsten fem Maaneder havde arbejdet os frem efter. Havde jeg gjort yderligere Forslag, vilde jeg sikkert have udsat mig for, ikke alene at Besætningen havde afslaaet at rejse videre, men ogsaa at den af Misfornøjelse over mine formentlig urimelige Fordringer havde paastaet strax at ville rejse tilbage til Vinterkvarteret, hvilket ikke stemte med mit Ønske om, endnu inden Vinterens Begyndelse at besøge de frodigste Steder i det Indre af *Angmagsalik*-Eggen, hvor Nordboerne, hvis de nogensinde havde beboet disse Egne, kunde have haft deres Boliger. Jeg vilde nødigt opsætte disse Undersøgelser til det paafølgende Foraar, da man jo ikke kunde vide, om det vilde være muligt for Expeditionen til den Tid at foretage Rejser, som ikke vare absolut nødvendige.

Vi besøgte nu de frodigste Steder i *Angmagsalik*-Eggen, nemlig *Ikatek* (mellem *Sermiligak*-Fjorden og *Angmagsalik*-Fjorden), *Norajik* (ved Knækket i *Angmagsalik*-Fjorden), *Kingak* og *Kingorsuak* (i det Indre af *Angmagsalik*-Fjorden). Intet Sted fandtes ikke-eskimoiske Ruiner men kun en stor Mængde gamle Eskimohuse. Saadanne ere betegnede mig paa ikke mindre end 40 Steder ved selve *Angmagsalik*-Fjorden. De frodigste Strækninger her oppe staa langt tilbage for enhver som helst Egn i Julianehaabs Distrikt, i hvilken der findes gamle nordiske Ruiner. Overalt ved gamle Hustomter fandtes en Mængde mindre Stykker Træ af Husenes Tømmerværk, undertiden endogsaa meget stort Tømmer. Drivtømmer findes nemlig, som omtalt, temmelig rigeligt, og Træ benyttes ikke til Brændsel, fordi Østlændingene aldrig koge undtagen over Lampe med Spæk. Man træffer derfor heller ingen Ildsteder paa Østkysten. De eneste Steder, hvor vi have seet saadanne, har der ogsaa været andre Tegn paa, at Graah har havt Telt der¹⁾.

¹⁾ At Vest-Grønlanderne heller ikke førend Europæernes Ankomst til Landet kjendte til andet Ildsted end Lampen, synes at fremgaa af føl-

Angmagsalik'erne kendte, med Undtagelse af Graah's Varde, ikke noget til ikke-eskimoiske Stensætninger af nogen som helst Slags. De kendte heller ikke noget Sagn om tidligere Kampe med *Kavdlunak*'erne. Kun et enkelt Brudstykke af et Sagn, at «deres Forfædre skal have slaaet vore Forfædre ihjel og afbrændt deres store Hus», er sikkert kommet op til dem Syd fra, ad hvilken Vej de ogsaa have faaet Efterretninger om Vestlændingenes tidligere Forbindelse med Europæerne.

Vi besøgte saa godt som alle beboede Steder ved *Sermiligak* og *Angmagsalik* og bleve overalt modtagne med udsøgt Gjæstfrihed. Overalt var der stor Rigdom paa Spækposer, og Sæler, der dels vare tørrede, dels frosne, vare henlagte til Vinterforraad. Vi indhandlede meget, og hvad vi ikke kunde føre med os, lovede man at bringe os, saasnart vi vare komne til vort Vinterkvarter. Vi havde ogsaa haabet at faa Vinterforraad af Lax, men da vi først kom til Laxestedet den 23de September, var det for sent, thi Laxen var allerede i den stærke Regn kort forinden gaet op i *Indsøerne*.

Østlændingene vare i disse Dage overalt i Gang med at flytte i Hus. Da vi kom til *Norajik*, flyttede Beboerne, bestaaende af 12 Familier, fra 5 Telte ind i deres store Hus. Folkene vare netop færdige med at flytte deres Bohave, nemlig Lamper og Gryder, ind i Huset, da vi kom. Skind bleve udbredte for os paa Vinduesbrixen, og Tarmskindsvinduerne bleve hængte for. Husets «Ældste», den gamle *Milagtek* (se Fig. 1 i «Ethnologisk Skizze»), beordrede Lamperne tændte, og da dette var gjort, aftog Folkene Klæderne, og Huset var beboet.

Da vore Roersker saae, hvorledes alle Østlændingene flyttede i Hus, skjøndt de havde meget lune Telte med dobbelt

gende Ytring i Walløe's Dagbog. Da han i 1751 gaar i Vinterkvarter ved «Første Vinter» (det nuværende Julianehaab) skriver han: «Den 4de Oktober begyndte vi at bygge os et Huus af Tørv og Steen paa Grønlandsk Viis, undtagen et lidet Fyrsted, som det eneste, hvori det differerede fra deres». («Samleren» 1ste Bind, Side 182).

Skindbetræk og mange Lamper brændende inde i dem, medens vore Telte kun vare af Sejldug, beklagede de sig meget over Kulde. Da deres Klæder tillige vare i en jammerlig Forfatning, maatte vi bestemme os til at flytte i Hus.

Den 30te September kom vi til *Tasiusarsik*. Fuld Kraft blev sat paa Husarbejdet, saa at vi kunde flytte ind den 3die Oktober, da Huset nærmede sig sin Fuldendelse. En rasende Snestorm gjorde nemlig Opholdet i Teltene højst ubehageligt.

Den 9de Oktober gjorde vi en Rejse over til den modsatte Side af Fjorden, dels for at foretage Maalinger og besøge de der-værende Bopladser, dels for at forsyne os med Tømmer fra et forladt Hus. Dette laa ved *Nunakitit*, en af de mange smaa Øer ud for *Kulusuk*, med hvilket Navn den vestlige Del af Cap Dan-Øen benævnes. Huset havde ikke været beboet siden 1881—82, da mange Mennesker vare døde i det; deres Lig laa endnu saavel inde i Huset, som udenfor ved Stranden. I Huset fandtes meget svært Tømmer, hvoraf vi, da vi af den nærmeste Arvetager havde erholdt Tilladelse dertil, medtog saa meget, som vi uden Besvær kunde have i Konebaaden.

Vi havde smukt Vejr paa denne Udflugt, men da der ikke var Spor af Is udenfor Kysten, var der en Del Dønning og temmelig stærk Brænding. Vi afsluttede hermed vore Baad-rejser i 1884. Konebaaden blev baaret helt op til Huset og stillet med Bunden i Vejret paa fire svære Støtter, hvorpaa den surredes for at bruges som Forraadskammer og Tørrerum m. m. i Løbet af Vinteren.

Inden jeg gaar over til at berette om vore Arbejder i Vinterkvarteret, vil Premierlieutenant Garde, som Leder af Expeditionens sydlige Afdeling, meddele sine Beretninger for den Tid Expeditionen var delt, nemlig fra den 30te Juli 1884 til den 16de Juli 1885.

Fig. 8. *Tingmiarmiut* Øen (efter Fotografi).

Den 29de Juli 1884 modtog jeg ved Bopladsen *Tingmiarmiut* paa Østkysten en Instrux fra Chefen for den østgrønlandske Expedition, hvorved Ledelsen af den sydlige Afdeling af Expeditionen overdroges mig. Hovedformaalet med Delingen af Expeditionen var, at den nordlige Afdeling, som skulde overvintre paa Østkysten, kunde føle sig mere fri i sine Bevægelser i Bevidstheden om, at der vedligeholdtes Forbindelse mellem Handelsanlæggene paa Vestkysten og de sydligst beboede Pladser paa Østkysten, og det blev altsaa den af mig ledede mindre Expeditions Hovedopgave at vedligeholde denne Forbindelse. Instruxen lød paa, at jeg ledsaget af cand. phil. Eberlin, Tolk Hendrik Petersen, 3 Grønlændere og 5 Grønlænderinder skulde søge tilbage til *Nanortalik*, overvintre der og det næste Foraar rejse Hovedexpeditionen imøde paa Østkysten, saa rigeligt udrustet, at Hovedexpeditionen kunde foretage Hjemrejsen til *Nanortalik*, selv om den mødte os fuldstændig blottet for europæisk Proviant. Uden at forsømme dette Hoved-

formaal skulde vi kaartlægge og undersøge Kysten fra *Tingmiarmiut* sydefter til *Ilulek* og om muligt i Forsommeren 1885 undersøge Strækningen fra *Tingmiarmiut* nordefter til den næste Boplads *Umanak*. Det var selvfølgelig navnlig Fjordene, vor Opmærksomhed skulde henledes paa, thi paa Oprejsen til *Tingmiarmiut* havde det at «komme frem! Nord paa!» lagt saadan Beslag paa Tid og Opmærksomhed, at der aldrig havde været Tale om at forlade Yderkysten og søge ind i Fjordene. Vor Rejse Syd paa blev derfor en fortsat Række af mindre Excursioner ind i Fjordene, — lange blev de desværre aldrig, thi Tiden var knebent tilmaalt, og uden rigelig Tid lade de østgrønlandske Fjorde sig ikke berejse i hele deres Udstrækning paa Grund af det saa godt som evige Dække af sammenfrossen Kalvis, Storis og Vinteris, der spærrer det Indre af dem.

Den 30te Juli om Morgenen afgik Hovedexpeditionen fra *Tingmiarmiut* nordefter i Følgeskab med de fleste af de Østlændinge, der hidtil havde fulgt os paa vor Rejse. Kun de af Østlændingene, der havde deres Hjemstavn ved *Tingmiarmiut*, blev tilbage; da vore Arbejder imidlertid førte os bort fra selve Bopladsen, ophørte vort Samkvem snart med dem, og fra den Dag, vi forlod *Tingmiarmiut*, og indtil vi naaede den sydligste Handelsplads paa Vestkysten, *Pamiagdlok*, saae vi ingen fremmede Mennesker.

Efter nogle forgjæves Efterforskninger paa Øerne i Mundingen af Fjorden for at finde den Inskriptionssten, der i lang Tid har beskjæftiget dem, der endnu ikke følte sig overbeviste om Østerbygdens rette Beliggenhed, og som netop efter nogle gamle Udsagn skulde findes paa en Ø i *Tingmiarmiut*-Fjorden, og efter nogle Fjeldbestigninger paa Nordsiden af Fjorden, — roede vi den 31te om Eftermiddagen over Fjorden og slog Telt omtrent midt paa Nordsiden af Øen *Takisok*. Den 1ste August besteg vi den 1000 Fod høje Top af Øen og afsluttede med Maalingerne herfra Opmaalingen af Fjorden. Vi fik nemlig ved denne Bestigning Bekræftelse paa

*Tingmiarmiut'*ernes Udsagn om, at den inderste sydlige Del af Fjorden var aldeles utilgængelig, fordi Vinterisen og Kalvisen endnu ikke var brudt op, og selv med Hundeslæde erklæredes det umuligt at trænge ind i det Inderste af Fjorden. Ingen kom nogensinde derind, sagde de, og Udseendet af det Fjordens Indre omgivende Landskab skulde heller ikke opfordre dertil, thi stejle, forrevne Fjelde, Sne og Is og endelig i Baggrunden den øde Indlandsis var Alt, hvad der mødte Øjet. Heller ikke paa *Takisok* eller paa de den omgivende Øer paa Sydsiden af Fjorden fandt vi Spor af den omtalte Inskriptionssten, og hele Historien om denne tror jeg rettest maa betragtes som et Paafund af en eller anden Østlænding, der efter at have seet, hvor ivrigt den Slags Sjeldenheder efterspurgtes, har ment at kunne gjøre en god Forretning ved en saadan Efterretning. Ingen af *Tingmiarmiut'*erne kunde give os Oplysning om den mærkelige Sten.

Ihvorvel alle Øerne i *Tingmiarmiut'*-Fjorden i Forhold til, hvad man ellers træffer paa Østkysten, ere ret frodige og grønklædte, kommer deres Plantevæxt dog intetsteds op til stort mere end en sparsom Lyngbevoxning. Der er alene af den Grund ikke Anledning til at haabe paa Nordboruiner i *Tingmiarmiut'*-Fjorden, og hvor længe end snart den ene snart den anden, som intet personligt Kjendskab har til Østkysten, kan melde om Ruiner i næsten enhver større Fjord paa Grønlands Østkyst, saa staar det fast, at ikke alene ere Kystens Beboere uvidende om, at saadanne existere, men vi, der dog have et forholdsvis godt Kjendskab til Kysten, have intetsteds truffet hverken selve Ruinerne eller Naturforhold, der kunde give Anledning til at vente at træffe dem.

Den 2den August om Formiddagen forlod vi *Takisok*. Vejret var temmelig raat og taaget, men aldeles stille, skjøndt det tilsøs blæste en frisk *Nigek* (Nordlig Vind). Det var vor Hensigt at søge Teltplads paa Øen *Uvdorsiutit*, og efterhaanden som vi nærmede os den, blev Isen, der med *Nigek'*en havde

pakket sig ind i Fjorden, mere spredt og Vejret klart. Paa en stor, flad Strandslette midt paa *Uvdlorstutit's* Vestside op-slog vi Teltene, og den følgende Dag besteges Øens vestligste, 1900 Fod høje Top. Med Udsigt nordefter til *Umanak* (Griffenfelds Ø) og sydefter til Cap Adelaer og de kjendte Fjelde deromkring gav Fjeldbestigningen et særdeles godt Udbytte, hvad Opmaalingerne angik, og da Eberlin samtidig havde undersøgt de allerede af Graah omtalte Vægstenslejer paa Vestsiden af Øen, kunde vi benytte det vedholdende gode Vejr og den 4de August drage videre sydefter.

Paa Toppen af *Uvdlorstutit* var vor stadige Søgen efter Europæerlevninger endelig bleven lønnet med et lille Fund. Som nævnt i de geografiske Bemærkninger, fandtes nemlig Resterne af en gammel indholdsløs Varde, der rimeligvis maa tilskrives hollandsk Oprindelse. En mindre behagelig Opdagelse havde vi imidlertid ogsaa gjort. Storisen, som vi, siden vi forlod Cap Adelaer paa Opreisen til *Tingmiarmiut*, næsten ikke havde behøvet at skjænke en Tanke, laa presset tæt ind til Yderkysten og helt ind i Fjorden *Amitsuarsuk*, Syd for *Uvdlorstutit*. Med en Del Besvær lykkedes det os imidlertid den 4de at naa frem til *Kasingortok*-Pynten indenom *Nagtoralik*-Øen; men herfra, hvor Indenskjærs-Farten maatte høre op, var videre Fremtrængen umulig, da Storisen laa aldeles presset ind til Kysten. Vi fandt imidlertid en ret ordentlig Teltplads paa *Kasingortok*-Pynten, benyttede den 5te August til astronomiske og magnetiske Observationer og forsøgte den 6te om Morgenen gjennem en, knap 30 Fod bred Rende under Land at komme videre. Det var en mærkværdig Forskjel, der var paa vore Grønlandere, om Dagsreisen gik sydefter mod Hjemmet, eller ind i en af de i deres Øjne saa kjedelige Fjorde. I første Tilfælde fulgte de villigt min Opfordring til at rejse, selv om den kom midt om Natten og kun jeg havde været tilfjelds for at se paa Isforholdene; men saasnart Touren gjaldt ind i Landet, var der en Uendelighed af Forsigtighedsregler og

Toure tilfjelds for at se paa Isforholdene, forinden Baaden kunde komme i Vandet. Jeg havde allerede maattet love dem, at vi skulde være ved *Iluilek* den 1ste September for derfra at paaskynde Rejsen hjemefter, ellers havde jeg sikkert faaet langt flere Vanskeligheder at kæmpe imod, naar jeg vilde ind i Fjordene; thi de nærede en stadig Angst for at blive overraskede af Vinteren og komme til at overvintre paa Østkysten, hvilket de nok vidste, at vor Proviant og øvrige Udrustning ikke tillod os.

Skjøndt Alt tegnede yderlig slet, da vi forlod *Kasingortok* den 6te, endte Dagen dog særdeles godt. Efter at have været standsede i 6 Timer ved et brat Næs, kun et Par tusind Fod Syd for *Kasingortok*-Pynten, og der med Nød og næppe havde undgaaet at miste vor Baad i den rivende Strøm, der malede Isskodserne om mellem hinanden, forbedrede Isforholdene sig saa mærkværdigt, skjøndt ikke en Vind rørte sig, saa at vi om Eftermiddagen gjennem udmærket spredt Is kunde ro ind i *Kangerdlugsuatsiak* (Mogens Heinesens-Fjord).

Det var de eneste Dage i hele den Tid, vi opholdt os paa vort egentlige Arbejdsfelt, at Storisen var os til Hinder, og den mægtige udgaaende Strømning, vi iagttog den Dag i Isen, hidrørte maaske netop fra, at det var den nordligste Hale af Isbaandet langs Kysten, der, følgende hele Massens sydgaende Bevægelse, veg ud fra Kysten.

I 4 Timer roede vi langs den sneklædte, bratte Nordside af *Kangerdlugsuatsiak* uden at finde en Plet, hvor Baad og Last kunde landsættes; først ud paa Aftenen fandt vi en lille Klippeflade ved en Indbugtning paa Nordsiden, saa jævn at vi kunde slaa Telt og hale Baaden op paa den. Den næste Dag opmaaltes det Indre af Fjorden fra en henved 2000 Fod høj Fjeldtop Vest for Teltpladsen, og da det herfra iagttoges, at Kalvisen i store Masser var ved at bryde op fra den isfyldte indre Del, satte vi os strax efter Hjemkomsten til Teltpladsen i Bevægelse ud efter. I tæt Taage og af og til temmelig meget generet af den svære Kalvis

arbejdede vi os udefter og ankom henpaa Aftenen til en Teltplads paa Nordsiden af Fjordens Munding, hvor vi opslog Teltene ved Siden af et Par gamle eskimoiske Hustomter og Grave. Den 8de foretoges Opmaalinger og Observationer i den ydre Del af Fjorden. Om Aftenen forlod vi *Kangerdlugsuatsiak* og ankom i tæt Taage, der omtrent siden vor Afrejse fra Teltpladsen havde dækket Alt, til *Ingerkajarfik*, hvor vi søgte Land. Aftenen var kold og raa, Temperaturen allerede Kl. 6—8 om Eftermiddagen 2° under Frysepunktet, og da vore Grønlændere siden den 1ste August ingen Fangst havde havt, var Humøret lidt i Faldende; vi brød derfor vore vante Principer og gav Besætningen en god Portion køgt Pemmican og en Snaps, hvad der udøvede en kjendelig Virkning. Den 9de opholdtes vi til langt op paa Dagen af en temmelig svær Ny-Is. Farvandet mellem Ruds Ø og Fastlandet var aldeles fuldt af Kalvis, og det kolde, stille Vejr havde forvandlet det hele til en fast Masse, som vi ikke vovede at sætte vort Konebaadsbetræk imod. Først Kl. 2 om Eftermiddagen lykkedes det os med en Del Besvær at bryde igjennem og naa over til Ruds Ø. Endnu Kl. 4 om Eftermiddagen havde Ny-Isen en Tykkelse af $\frac{1}{2}$ Centimeter, skjøndt Solen havde været fremme hele Dagen; men det aldeles isklædte Kystland og de mange anselige Bræer, der findes heromkring, bidrage selvfølgelig til at holde Temperaturen nede. Kysten er her ikke «Land hist og her dækket af Is og Sne», men «Is og Sne afbrudt hist og her af lidt bart, brat Underland».

Den 10de August passerede vi Cap Bille og Isbræen *Puisortok*. Vejret var klart og stille, og for første Gang havde vi Lejlighed til rigtig at betragte den Vidunderbræ, som har kunnet sætte sig i saadan Respekt hos Alle, der kjende den. I «Bemærkninger til Kaartet» har jeg givet en Del Oplysninger om Bræen, og i Beretningen om Rejsen 1885 findes en Kalvning beskrevet. Som vi havde ventet, vare vore Grønlændere meget ængstelige ved at skulle passere Bræen. Overensstemmende

med Hedningernes Forskrifter lagde vi lidt forinden til Land og indtog et Maaltid for ikke at irritere Bræen ved at nyde noget under Passagen, og Alt, hvad der hed Lødninger eller Temperaturundersøgelser, maatte opgives for ikke at gjøre Ophold ud for Bræen. Intet generede os iøvrigt under Passagen; Storisen laa jævnt spredt, og med en hvilken som helst anden Besætning, end de af Hedningerne saa skræmmede Vestlændinge, havde Undersøgelser kunnet foretages i Ro og Mag. Jeg var imidlertid mindre kjed deraf, end jeg havde ventet, thi, som andetsteds nævnt, tydede hele Bræens Udseende paa, at der ikke er andet mærkeligt ved *Puisortok* end, at den er meget bred; dens Mægtighed er derimod kun ringe.

Efter at have afsluttet Opmaalinger og andre Undersøgelser Syd for Bræen, passerede vi den 12te August med største Lethed Cap Adelaer, som paa Oprejsen havde været saa haard at komme forbi. Allerede ved *Ingerkajarfik* havde vi bygget en Varde, og en lignende, der i 1885 skulde bruges som Efterretningsvarde eller Poststation for de to Afdelinger af Expeditionen, opførtes paa det yderste Næs af Cap Adelaer. Om Aftenen ankom vi til *Inugsuit*, hvor vi søgte vor gamle Teltplads paa Enden af Tangen paa Nordsiden af Bugten. Hele Distriktet omkring og indenfor Cap Rantzau og Adelaer var paa Oprejsen blevet saa grundigt opmaalt og undersøgt under Expeditionens lange Ophold ved *Karra akungnak*, at vi denne Gang kunde forbigaa det og tage fat ved *Inugsuit*. Her blev vi opholdt til den 16de August af stiv omløbende Kuling, som imidlertid ikke hindrede os i at foretage mindre Excursioner, Fjeldbestigninger og andre Arbejder. De første Nordlys saaes den 12te om Aftenen, nøjagtig samme Dag, som de første viste sig i 1883 (se S. 67).

Den 16de om Eftermiddagen forlod vi *Inugsuit* og roede med stiv nordlig Kuling til *Anoritok*; vi slog Telt paa den store, ret frodige Slette paa Fastlandet lige indenfor *Anoritok*-Øen, benyttede Resten af Dagen til Observationer og Maalinger fra

Teltpladsens Omegn, og gjorde den 17de et Forsøg paa at trænge ind i Fjorden. Kl. 6 om Morgenen forlod vi Teltpladsen i klart, stille Vejr; hele Fjorden var fuld af udstrømmende Kalvismasser, saaledes som *Anoritok*-Fjorden saa godt som altid er det, ofte endog helt ud til Yderøerne. Allerede lidt indenfor den første Bræ, Vest for *Anoritok*, standsedes vi af Isen, der laa klos paa Land; vi søgte tværs over Fjorden i tæt Is, der af den udgaaende Strøm sattes i stærk Bevægelse, men saa vel midt i Fjorden, som paa dennes søndre Side var Fandtet aldeles spærret. Kl. 8 Form. søgte vi Land paa Enden af Tangen paa Sydsiden af Fjorden, foretog Maalinger herfra og søgte om Eftermiddagen tilbage mod Teltpladsen. Undervejs foretoges nogle Lodninger og Temperaturundersøgelser ud for Bræen Vest for *Anoritok*, der godtgjorde, at Bræen ingen synderlig Mægtighed havde under Vandet, og da den allerstørste Del af de mindre Bræer paa Østkysten i deres Form og Udseende have meget tilfælles med denne, synes det rimeligst, at det Knæk opefter, som i Reglen sees i den ydre Del af dem, og som kunde lede til den Tro, at det er Vandets Opdrift, der løfter Enden af Bræen, hidrører fra, at Bræen følger et temmelig fladt udgaaende Underland et Stykke ud i Vandet, indtil den ender med en brat Endeflade, hvorfra mindre Isfjelde dannes ved Nedstyrtning.

Ved *Anoritok* lykkedes det os ubemærkede af vore Grønlændere i Nattens Mulm og Mørke at berøve en af de mange højst primitive Grave, der findes her, en Del af sit Indhold; hele Udbyttet, 5 Kranier, laa i samme Grav, der var det hule Rum under en stor Stenblok. Havde vore temmelig ængstelige Grønlændere anet, hvilken Last de førte med sig i Baaden, havde Kranierne sikkert nok faaet Skylden for den Modgang, vi havde af Vejrforholdene paa den sidste Del af Rejsen.

Da Maalingerne fra Tangen i *Anoritok*-Fjorden paa Grund af Observationspladsens ringe Højde over Havet ikke havde

givet det ønskede Udbytte, gik vi den 18de med Konebaaden ud til Cap Tordenskjold for fra dette fritliggende og temmelig høje Punkt at faa en bedre Oversigt over *Anoritok*-Fjorden. Paa en temmelig stejl Klippeflade NV. for Forbjerget opslog vi vore Telte, og den 19de besteges Fjeldet. Bestigningen foregik overordentlig bekvemt fra Vest, og Udsigten, vi havde fra Toppen, overgik vore Forventninger, saa at Touren blev meget indbringende. Ud over Havet havde vi strax fra vor Ankomst til Toppen en Udsigt, som forbausede os meget. Skjøndt Storisen i lang Tid ingen Hindringer havde lagt os ivejen, vare vi dog vante til fra de bestegne Fjeldtoppe at se den som et ret mægtigt Baand udfor Kysten. Fra Cap Tordenskjold mødte derimod Øjet et underligt graat, jævnt Dække ud over Havet; indtil en halv Mil fra Kysten saaes en Del sønderpisket Storis, men der udenfor noget, som først tydedes af os som tæt Taage. Vi vovede ikke at tro, det kunde være aabent Hav; thi vore Begreber om Østkystens Isforhold vare endnu altfor meget knyttede til et stadigt Isbaand ud for Kysten, men da lidt efter vor Ankomst til Toppen en let Brise begyndte, og den formente Taage antog Udseendet af en let kruset Havoverflade, forsvandt vor Tvivl. Havet var aabent, saa langt man kunde se, og paa Slutningen af vor Rejse, da Efteraarstormene for Alvor begyndte, fik vi at føle, hvorledes Østkysten er at berejse under den Slags Forhold.

Den 20de August forlod vi Cap Tordenskjold og ankom om Aftenen i Sne og koldt Vejr til *Taterait* paa Sydsiden af *Auarket*-Fjorden. Efter at Maalinger vare foretagne den 21de, gik vi den 22de med Konebaaden ind til *Auarket*, den gamle Vinterboplads paa Nordsiden af Fjorden. Fra et c. 2000 Fod højt Fjeld her indenfor optoges det Indre af Fjorden, hvortil Adgangen var spærret af Kalvis og Vinteris. Ved *Auarket* fik vi Lejlighed til at se den af Graah og Østlændingene omtalte Kanon; Grønlænderinderne vilde selvfølgelig have den

ladt og affyret, men vor Krudtforraad tillod ikke en saadan Luxus¹⁾.

Den 23de forlod vi *Taterait* og søgte ind i *Ingiteit*-Fjorden, hvor vi foretog vore vante Fjeldbestigninger et Par Mil inde, da det Inderste ikke lod sig berejse. Sælhundefangsten, som i Begyndelsen af vor Rejse havde været lidt knap men efterhaanden var bleven bedre, kulminerede her. I Løbet af 12 Timer fangedes 3 Sælhunde, hvoraf 2 mægtige, 6—7 Fod lange *Ugsuk'er*, og denne Fangst var Skyld i, at Grønlænderne ingen Nød led paa Slutningen af Rejsen under de ugunstige Vejrforhold. Hele Dagen, efterat Sælhundene vare fangede, gik Grønlænderinderne næsten grædende af Glæde omkring paa den kjødbestrøede Strandbred og rodede i Blod og Tarme; de sidste Ord, der vexledes den Aften, drejede sig om den mageløse Fangst; og de første den næste Morgen om det samme. Da vi den 26de forlod vor Teltplads, var Roningen lidt treven; da tilmed en svær Ny-Is hindrede os en Del, og vor Baad fik et Ilul, som for en kort Tid forjog Glædesrusen og fremkaldte den stik modsatte Sindstilstand, blev det Aften, inden vi kunde slaa Telt ved den sydlige Fod af de høje Fjelde paa Nordsiden af *Kangerdluluk*. Da der imidlertid syntes at være kommet nogen Forandring til det værre i Storisforholdene, og Farvandet langs Yderkysten ikke var slet saa passabelt, som i de tidligere Dage, foretog jeg endnu om Aftenen en Maaling ind til Fjorden. Næste Morgen tidlig gik jeg tilfjelds, og da jeg fra et Par tusind Fods Højde fik saa tilfredsstillende Maalinger, at jeg kunde aflægge Fjorden, der i sit Indre frembød omtrent samme Øde, som de andre Fjorde, forlod vi om Eftermiddagen denne, den sidste af de Fjorde vi besøgte det Aar, og naaede i øsende

¹⁾ Ifølge Østlændingenes Fortælling er den i sin Tid fundet liggende paa Isen, og skal, efterat 4 Fangeblærer vare anbragte paa den, være bugseret ind til Land af Kajaker. Graah opmaalte Kanonen, som efter hans Maal er 65½" lang og af Kaliber en 4-pundiger, der har været bragt i en Skibsræpt, sandsynligvis i en eller anden Hvalfangst.

Regn fuldstændig gjenneblødte *Serketnua* om Aftenen. Det var heldigt, at vi forlod *Kangerdluluk* saa hurtigt, thi med nordlig Kuling pressede en ny, Nord fra kommende Ismasse ind i Fjorden. Først den 31te August lykkedes det os med stort Besvær indenom *Iluilek* ved Nattetide at naa *Kasingsortok*, Expeditionens gamle Depotsted. Kun de Hindringer, som slet Vejr og Is kunde skaffe os, bandt os nu til Østkysten, men lang og møjsommeligt blev denne sidste Rest af Rejsen. Storm paa Storm, et Himmelhav langs den aabne bratte Kyst, en nedtrykt, ængstelig Stemning hos vore Grønlændere, der aldrig mere ventede at se deres Hjem, forsinkede Rejsen, og først den 27de September ankom vi til vor Vinterplads *Nanortalik*.

Det var mere, end jeg havde ventet, at Besætningen strax igjen tilbød sig til næste Aars Rejse; jeg modtog imidlertid med Glæde Tilbudet; thi trods deres Ængstelighed og Mangel paa Modstandskraft under Forhold, som de ansaa for farlige, havde vi været særdeles tilfredse med dem.

Vejrforholdene vare, som det af det foregaaende vil fremgaa, særdeles gunstige i den Maaned, vore Arbejder krævede det; men da vi vare komne ned paa det i 1883 undersøgte Distrikt, forandredes de til de mest ubehagelige, som tænkes kunde.

Paa den første Del af Touren var Temperaturen ofte 8—10° Varme (Celcius) midt paa Dagen, men paa Slutningen, da den ene nordlige Storm afløste den anden, og Regn eller Sne hørte til Dagens Orden, havde vi sjældent mere end et Par Graders Varme. Om Natten og om Morgenen var Temperaturen i Reglen under Frysepunktet paa hele Rejsen. Ligesom paa Vestkysten de østlige Vinde frembringe Tørhed i Luften og Varme, saaledes er det samme Tilfældet med Østkystens vestlige Indlandsvinde, og en Østkyst-Föhn giver ikke Vestkystens Noget efter, hverken i Vindstyrke eller Varme. Det er Fønnen, der paa Østkysten sætter Isen fra Kysten, medens saa godt som alle de andre Vinde presser den ind paa Land.

Fig. 9. Bolig og Magnethus ved *Nanortalik*. (Ffter Fotografi.)

Det var den 27de September 1884, at Expeditionens sydlige Afdeling ankom til *Nanortalik* for at overvintre der og gjenoptage de Arbejder, der vare blevne afbrudte ved Afrejsen til Østkysten i Maj samme Aar. Beboelseshus og Observatorier ventede kun paa nyt Liv for atter at kunne fremtræde i samme Skikkelse, som den foregaaende Vinter, og saasnart nogle forberedende Arbejder vare gjorte, gik ogsaa Alt i sin gamle Gænge. Først skulde imidlertid vor trofaste Husbestyrerinde, Johanne, en Grønlænderinde fra Julianehaab, samt en Del Proviant og Inventarium afhentes fra Colonien, og dernæst skulde et nyt Sæt magnetiske Variationsinstrumenter installeres, der krævede Støbningen af et Par nye Betonpiller. Den 1ste November paabegyndtes den fuldstændige, regelmæssige Observationsgang, og den fortsattes uden en eneste Afbrydelse til Foraaret 1885 med Aflæsning af alle de meteorologiske og magnetiske Instrumenter hveranden Time Døgnet rundt. Cand. Eberlin og jeg delte Vagterne Nat og Dag, medens Tolken foretog Vandstandsmaalinger ved hvert Høj- og Lavvande. Alle

disse obligatoriske Observationer tog imidlertid saa megen Tid, at den resterende sagtens lod sig udfylde — for mit Vedkommende af mine Kaartarbejder og for Cand. Eberlins Vedkommende af Ordningen af det paa Sommerrejsen indsamlede Materiale i Forbindelse med Indsamling af nyt fra *Nanortalik's* Omegn. Da vi saa desuden i Vinterens Løb foretog lagttagelser og Maalinger af de overordentlige hyppige og meget stærke Nordlys ved *Nanortalik*, gik Vinteren langt hurtigere, end vi havde tænkt os.

I Slutningen af Oktober havde vi de sidste Besøg af omboende Bekjendte, i Slutningen af December sidste Kajak-Postforbindelse med Julianehaab, men længere end til Slutningen af Januar vare vi dog ikke helt afskaarne. Da begyndte atter Kajakker at komme fra de omliggende Steder, og i Begyndelsen af April havde vi igjen det første Besøg pr. Konebaad. Som sædvanlig indfandt der sig allerede ved Juletid stor Nød blandt Befolkningen; de fleste Vinterforraad af Spæk, Angmagsætter og tørret Sælhundekjød vare ved den Tid opspiste, men Skylden herfor laa ene hos Grønlænderne selv, der med deres sædvanlige Letsindighed havde undladt at indsamle ordentlige Forraad i den gode Fangsttid. Kun i 4 à 5 Huse slog Forraadene til indtil ud paa Foraaret, da den gode Fangst begyndte igjen. Af Sælhundefangst var der i Vinterens Løb saa godt som ingen, og det, som Fiskeri og Ederfuglefangst indbragte, var kun lige fra Haanden og i Munden, saa at et Par Dages vedholdende Storm var nok til at bringe Elendighed paa de fleste Steder. I Slutningen af Januar indfandt den første nye Sending Storis sig; siden September havde Havet været isfrit, saa langt man kunde øjne, kun af og til havde det lunefulde Vejrlig undet Vinterisen Tid til at danne sig, for et Par Dage efter at blive brudt op af en ny Storm.

Vinteren var gennemgaaende temmelig mild. Den strengeste Kulde ($\div 16^{\circ}$ C.) indtraf i Midten af Januar, og Middelttemperaturen for de 3 Vinter-Maaneder December, Januar og Februar

var $\div 6^{\circ}$ C imod $\div 8^{\circ}$ den foregaaende Vinter. Den første Del af Vinteren var meget stormende; nordvestlige Snestorme med c. 12° Kulde og østlige Føhner med flere Graders Varme rasede, som om de havde indgaaet en Kappestrid med hinanden, men hen i Februar kom der mere Ro i Forholdene, og hele Februar var stille og mild. I Marts tog Stormene fat med fornyet Kraft, og først godt ind i April begyndte Foraaret at melde sig med saadan Alvor, at vi kunde arbejde i det Fri med Konebaadenes og den øvrige Sommerudrustnings Istandsættelse. Saavel Graah's som vore egne Erfaringer havde imidlertid lært os, at en for tidlig Afrejse til Østkysten kun er til Skade for Formaalet; vi afsluttede derfor ikke de obligatoriske Undersøgelser før den 1ste Maj; men da de til Sommerrejsen hvervede Grønlænderinder, som havde hjemme længere Syd paa, allerede mødte ved *Nanortalik* i Slutningen af April og tilbød deres Tjeneste, imod at vi tog dem i Forplejning, afrejste Candidat Eberlin med dem som Besætning paa en Konebaad nordpaa for at foretage nogle Undersøgelser ved *Unartok's* varme Kilder og paa *Sermersok*. Den 7de Maj vendte han tilbage. Jeg havde i Vinterens Løb selv indhandlet alle de Skind, vi skulde bruge til vore to Baades Betræk, og i Midten af Maj havde vi dem ogsaa fix og færdige betrukne af de dygtigste gamle Grønlænderinder ved *Nanortalik* og med de mest udsøgte Ugsukskind. Den 16de Maj, da ellers Alt var klart, hindrede en voldsom nordvestlig Snestorm Afrejsen; den 17de begyndte Vejret vel at bedage sig, men endnu blæste det for stivt til at rejse. Isen var fuldstændig blæst bort fra Kysten Syd paa, og en svær Søgang ængstede vore Grønlændere saa meget, at det kun var med Nød og næppe, at jeg den 18de fik dem til at bekvemme sig til Afrejse.

De gamle Fangere ved *Nanortalik* og Omegn, der alle havde givet Møde den 18de Maj om Morgenen for at være til-

stede ved vor Afrejse, rystede betænkeligt paa Hovederne. *Avanak*'en (Nordvesten) var altfor stiv, og Søen for høj, mente de; men da vi vidste af Erfaring, at Nordvesten paa den sydlige Vestkyst giver vestlig Føhn paa den sydlige Østkyst, og at denne fejer Isen fra Kysten, saa var det os netop meget magtpaaliggende at komme afsted, endnu medens det blæste af NV. Med strygende Lejlighed, aabent Hav og Sejl paa begge Fartøjer stod vi Syd paa. Vor Eskadre bestod af 2 Konebaade og 4 Kajaker med en Besætning af 9 Grønlænderinder og 7 Grønlændere foruden 1 Tolk og 2 Europæere; vi medførte godt 6 Maaneders Proviant, saa at vi altsaa, selv om vi beholdt begge Baade hele Sommeren paa Østkysten, kunde afse et Par Maaneders Proviant til Hovedexpeditionen. — Vinden blev os imidlertid efterhaanden for haard, og ud paa Eftermiddagen den 18de maatte vi søge Land paa en lille Ø, Vest for *Igdlokasik*. Vi blev opholdt her den 19de; den 20de løjede det, vi passerede Frederiksdal og *Pamiagdluk* og naaede om Aftenen til Nordspidsen af Øen Øst for *Pamiagdluk*. Den 21de bragte os til *Kangerdluk* paa *Ikek*'s Nordside. Farvandet havde stadig været saa godt som isfrit, men optrækkende Uvejr tvang os til at søge Land her indtil den 22de, da vi gennem *Tunua* naaede *Akajaruanek* i *Kipisako*. Den 23de vare vi paa Østkysten og naaede endnu samme Dag til *Kekertatsiak* Nord for *Aluk*.

I 5 Dage havde vi altsaa tilbagelagt den samme Vej, som vi det foregaaende Aar var 37 Dage om, og det kunde vi alene takke den friske NV. for; den havde banet Vejen for os lige til *Kekertatsiak*, men herfra og nordefter var det allerede lykkedes de omløbende Vinde, vi havde havt i de sidste Par Dage, at sætte Isen paa Land, saa at Vejen udenom *Kangerujuk* var spærret. Ligesom i 1884 saae vi os altsaa fængslede til det lille, nøgne Klippenæs paa *Kekertatsiak*, og Udsigterne til snarlig Befrielse vare ikke lyse. Den ene nordlige Snestorm afløste den anden, kun af og til afbrudt af 1 à 2 Dages Op-

holdsvejr. Temperaturen holdt sig mellem et Par Graders Varme og et Par Graders Kulde, høje Snedriver laa allevegne, og kun i de enkelte Stillevejrdsdage var det muligt at foretage Observationer og Arbejder i det Fri. Under alt dette var Vejen nord- efter fuldstændig spærret af Ismasserne, skjøndt der var stærk sydlig Drift i dem. Vexlende efter Omstændighederne saaes det aabne Hav $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ Mil ude, og flere Gange mærkede vi Dønnin- gen helt ind til Land.

Endelig den 12te Juni, efter 20 Dages Indespærring ved *Kekertatsiak*, begyndte en stiv sydvestlig Kuling, der rensede Farvandene saa hurtigt, at vi den 13de Kl. 9 Form. kunde laste Baadene og begive os paa Vej igjen. Vort lange Ophold ved *Kekertatsiak* havde kun forskaffet mig en Del magnetiske Observationer, medens Eberlin havde benyttet Tiden paa bedste Maade til Indsamlinger. Han var imidlertid meget generet af Vintersneen, der endnu dækkede mange Partier fuld- stændigt. Først ved vor Afrejse fra *Kekertatsiak* var Afsmelt- ningen rigtig begyndt, hvilket ganske slaaende viser Forskjellen mellem Klimaet paa Øst- og Vestkysten, hvor den meste Vintersne allerede var forsvunden, da vi den 18de Maj forlod *Nanortalik*, der ligger akkurat paa samme Brede som *Keker- tatsiak* paa Østkysten.

Den 16de Juni passerede vi Cap Walløe. Vejrforholdene havde ikke været os videre gunstige. Isen havde ogsaa flere Gange standset os, og da vi kom forbi Cap Walløe, som det allerede havde været temmelig vanskeligt at passere, mødte os et lidet lysteligt Skue. Isen laa saa tæt mod Land, at ikke den mindste Rende var at finde nordefter, og vi maatte søge Lan- dingsplads paa Sydsiden af *Kangerdluarak* paa et Klippenæs, Vest for Cap Walløe. Her laa vi til den 23de, beskæftigede dels med Undersøgelser inde i *Kangerdluarak*, dels med de Undersøgelser, der faldt for i Teltpladsens nærmeste Om- givelser. Blandt andet opmaaltes her en fortrinlig lille Skibs- havn, som dannes af Smaaøerne, Vest for Cap Walløe. Far-

vandet var imidlertid efter et Par Dages stille Vejr blevet pas-sabelt igjen, og Kl. 5 Form. den 23de satte vi af. Med det stille Vejr havde en bred, aaben Rende dannet sig langs Land, og kun i *Patursook*-Bugten generedes vi en Del af Masser af kalvende Isfjelde, der som sædvanlig opfyldte den. Ved Mid-dagstid naaede vi *Ivimiut* og lagde til Land ved den lille Ø, hvor *Navfalik's* Telt stod i 1884. Efter Aftale rejstes en Varde paa Toppen af Øen, en kort Beretning til Hovedexpedi-tionen nedlagdes deri, og efterat det meste af en paa Vejen fanget stor Sælhund var fortæret, forlod vi *Ivimiut*, roede uden om Cap Discord og lagde om Aftenen til Land ved *Serketnua*.

Det var kun efter længere Overtalelsesforsøg, at jeg havde faaet Grønlænderne til at vove sig udenom det bratte Cap Dis-cord; thi ved dette fremspringende Punkt laa Isen tæt ind, og en svær Strøm forøgede Ubehagelighederne ved at passere det. Ved vor Ankomst til *Serketnua* viste det sig ogsaa, at Isen var i stærk Bevægelse indefter, og Nord for *Serketnua* var Vejen allerede spærret. Vi maatte atter, denne Gang for en Uge, ty til Taalmodigheden; løje nordostlige Vinde pressede Isen tættere og tættere sammen mod Land, og først d. 28de Juni kom der Bedring i Forholdene, men den Dag kunde vi ogsaa være komne et godt Stykke frem, hvis jeg ikke her, som ad-skillige Gange tilforn, havde haft Grønlændernes Modløshed at kæmpe imod. De forskellige Standsninger, vi allerede i Aar havde haft, og hele den foregaaende Sommers uheldige Is-forhold havde gjort dem saa ængstelige, at der ofte skulde over-menneskelig Taalmodighed til for at holde gode Miner med dem. Alt afgang jo imidlertid af deres gode Villie, saa at der var intet andet at gjøre, end se at faa det mest mulige ud af dem ved Føjelighed. Den nævnte Dag var det dem ikke nok, at Styrerne af Baadene og jeg havde været tilfjelds og seet gode Isforhold nordefter, — nej, før Kajakmændene havde været ude ved Forbjerget tæt Nord for os og undersøgt Forholdene derfra, turde alle de gamle Fruentimmer ikke sætte

deres Liv paa Spil; Kajakmændene benyttede imidlertid Lejligheden til at fange Sælhunde, og paa den Maade spildtes Tiden. Den 30te Juni om Morgenen Kl. 2 purrede ud i Haab om en god Dagsrejse. Vi satte af og roede i aabent Farvand nordpaa; men allerede Kl. 4—5 blæste det saaledes op med en Fralandsstorm, at vi kun med største Anstrengelse magtede at ro vore tungtlastede Baade ind til Land ved Øen *Kajartalik* ved *Kangerdluluk*. Stormen vedblev denne og den næste Dag, men rensede saa ogsaa saaledes op, at vi den 2den Juli gjorde en Dagsrejse paa 8 Mil, og det skjøndt de sidste $1\frac{1}{2}$ Mil kostede os $4\frac{1}{2}$ Times Anstrengelser. Farvandet havde været fuldstændig rent indtil Cap Tordenskjold, men Nord herfor var det saa opfyldt af umaadelige Kalvismasser, som den vestlige Storm havde ført ud fra den store Isfjord ved *Anoritok*, at vi hvert Øjeblik sad fast i Kalvismarken, omgivne af bragende Isfjelde, der gjorde sit til at tage Modet fra vore skjælvende Roersker. Omtrent 4 Timer tilbragtes under disse Omstændigheder, og vi maatte erkjende, hvor heldigt det var, at vi i Vinterens Løb havde været kræse ved Indhandlingen af Baadeskindene, thi havde en af Baadene her faaet et ordentligt Hul, havde den næppe været til at redde. Kl. $6\frac{1}{2}$ om Eftermiddagen naede vi *Anoritok*, hvor Extrakaffe, en Snaps og en Cigar hele Kredsen rundt bragte Humøret paa Fode igjen. En Varde byggedes paa Morænen Syd for den gamle Boplads, og næste Morgen laa vi atter klare til at forlade *Anoritok*.

Den 6te Juli havde vi det foregaaende Aar søgt at trænge forbi Cap Adelaer og *Puisortok*; vi bleve dengang og et Par Gange senere haardt skuffede ved Synet af de mægtige Ismasser, der laa saa haardt sammenstuede der, at ingen Passage var mulig, saa det var just ikke med stolte Miner, vi denne Gang nærmede os Cap Adelaer. Jo nærmere vi kom Forbjergtet, desmere opklaredes imidlertid Minerne. Havet blev mere og mere isfrit, og udfor Cap Adelaer var der Øst ud saa godt som ingen Is at øjne paa det spejlblanke Hav. Vi nedlagde en kort Be-

retning i den Varde, vi i 1884 havde bygget paa Forbjergets Østpynt, og roede videre. Havde der været rigtig Virkelyst hos Grønlænderne, vare vi den Dag naaede forbi *Puisortok* og op til *Kekertarsuak* (Ruds Ø), men af lutter Glæde over at være slupne saa godt forbi Cap Adelaer, syntes de, at vi maatte gjøre Velbefindendet fuldstændigt ved at lægge til Land i god Tid, rejse Teltene og fortære en nyfangen Sælhund. Trods min indstændige Opfordring lagde vi til Land lige Syd for Bræen paa samme Sted, hvor vi havde havt Teltplads det foregaaende Aar. Grønlænderne vare overbeviste om, at vi den næste Dag skulde naa forbi *Puisortok*, thi Vejret lovede kun godt; og Storisen var meget spredt udfor Bræen. De anede ikke, at der forestod dem en endnu større Skræk, end de hidtil havde oplevet paa deres Østkystrejser.

Puisortok er siden Peder Olsen Walløes Tid bleven betegnet i alle Beskrivelser og Beretninger om Østkysten som det farligste Sted paa dennes sydlige Del. At Beskrivelserne efter min Opfattelse dels ere fejle, dels overdrevne, har jeg udtalt mig om i Bemærkningerne til Kaartet. I vore Grønlænderes Øjne var den maaske endnu farligere end efter Beskrivelserne; thi Overtroen spillede en væsentlig Rolle i deres Forestillinger om den. Beboerne af den sydlige Vestkyst havde den Opfattelse, at naar man passerede *Puisortok*, saa roede man under en overhængende Isvæg, der hvert Øjeblik var parat til at styrte ned, og over Ismasser, som skjulte under Vandet blot ventede paa en gunstig Lejlighed til at «skyde op» og ødelægge de forbidragende Baade. Vore Besætningers Opfattelse var jo nok bleven en Del modificeret i det foregaaende Aar; men det var alligevel med en høj Grad af Ærefrygt, de betragtede Bræen, da de den 3die Juli sad omkring Baalet og nød deres Sælhundekjød. Omtrent Kl. 7 Efterm. afbrødes med eet Freden, og der hørtes ligesom en fjern Torden, hurtig tiltagende i Styrke. Der kunde ingen Tvivl være om, at det var *Puisortok*, der skulde til at kalve. Med en Hurtighed, som jeg ellers kun har seet Grønlænderne

Illustration af V. G.

Tegnet af V. G. Gade.

Puisortok seet fra Sermip-nua.

udvise, naar det gjælder om at komme en opdukkende Sælhund paa Skud, foer de ned til Bagagen, som paa ægte grønlandsk Vis stod stillet op lige over Højvandslinien for at være nærmere ved Baaden, naar denne skulde lastes igjen. I en Haandevending var Alt slæbt højere op, medens vi Europæere havde fundet et godt Udsigtspunkt og taget Post med Kikkerterne for Øje.

Masser af større og mindre Isstykker styrtede ned fra Enden af Bræen omtrent paa $\frac{1}{6}$ af dennes Brede sydfra og i omtrent 1 Kvartmils Afstand fra os. Det var først efter længere Betragtning af Bræen, at vi opdagede, at en større Ismasse var ifærd med at løsrives, saa langsomt foregik Dannelsen af Isfjeldet. Kalvningen foregik ved, at Ismassen gled ned og samtidig hældede langsomt forover, indtil Løsbrydningen var fuldbyrdet, og den med et Brag faldt i Vandet, saaledes at den Side af den, der havde dannet en Del af Bræens Endeflade, kom til at danne Undersiden af Isfjeldet. Før, under og efter Kalvningen regnede det ned fra Bræens Endeflade med anseelige Ismasser, som i Faldet splintredes til Millioner af skarpe smaa Isskaar, og efter Kalvningen dukkede store Klodser af tæt, klar Is op fra Vandet tæt inde under Enden af Bræen. Anden Opskyden af Is var der ikke, og den naturligste Forklaring deraf er, at efter Bortfjernelsen af den store Vægt foroven kom der Overskud af Opdrift forneden, ligesom den almindelige Sønderbryden, der fremkommer i Enden af en Bræ ved en Kalvning, beforder en saadan Opskyden.

Hele Farvandet udfor den sydlige Del af Bræen og vor Teltplads bedækkedes med en grødagtig, tæt Mark af skarp Smaais. Isfjeldet, der drev midt i Kalvismarken, var ikke saa lidt under Middelstørrelsen af de Isfjelde, man træffer langs Østkysten. Dets største Højde over Havets Overflade var 35 Fod, dets største Længde 150 Fod, og ifølge en løselig Beregning var dets Rumindhold godt 1 Million Kubikfod. Det bestod af tæt, blaa Is, og kun den Side, der havde dannet en Del af

Bræens Overflade, var mere sneagtig. Paa en af de opdukkede Ismasser saaes flere parallelle Skurstriber fulde af Grus, som altsaa hidrørte fra Bræens Underlag. Der løsreves mere end dobbelt saa megen Is i Form af Smaais, som i Form af fast Isfjeld, hvilket passer godt med Hedningernes Udsagn om, at *Puisortok* aldrig afgiver store Isfjelde, da det meste af den Is, den afgiver, splintres til Smaais. — Medens vi havde nok at gjøre med at iagttage Kalvningen og diskutere, hvad vi saae, lagde vi slet ikke Mærke til, hvad der foregik hos Grønlænderne, før pludselig en af Kajakmændene, en fra Østkysten til Vestkysten indvandret, senere døbt, ung Fanger, kom hen til os og henvendte nogle Ord til os i en temmelig bydende Tone. Strax forstod vi ham ikke ret, men da vi vendte os om og saae de andre Grønlændere staa som en Række Billedstøtter med Ryggen til Bræen, gik det op for os, at han forbød os at se paa den. Da jeg ikke strax kunde gaa ind paa denne Alvor, gjorde jeg lidt Løjer med ham og sagde, det var godt, at vi ikke laa ud for Bræen under den Forestilling; men han var saa lidt stemt for Spøg, at jeg indsaa, jeg ikke paa den Maade fik Bugt med grønlandsk Overtro. Jeg sadlede da om og forestillede ham, at det naturligvis ikke var rigtigt af os saaledes at trodse Østlændingenes Forskrifter om ikke at se paa Bræen, og mindst naar den kalvede; men det var vor Iver efter at lære Grønlændernes Land at kjende, der var løben af med os og havde faaet os til at glemme os selv. Den Forklaring kunde han bedre bruge, et Smil trak op paa hans Ansigt, og han begyndte en Række Undskyldninger, der gik ud paa, at han og den øvrige Besætning personlig slet ingen Ængstelse nærede for Bræen; men da nu Hedningerne det foregaaende Aar havde givet saa mange Forsigtighedsregler, mente han dog, det var bedst at følge dem. At det imidlertid ene og alene var Angst, der havde drevet ham til den Optræden, han havde vist, derom er der ingen Tvivl; sligt indlader en Grønlænder fra den sydlige Vestkyst sig ikke paa, uden at han af sine, iøvrigt let bevæge-

lige Følelser er bleven bragt ud af sin Sindsligevægt. Han havde imidlertid dog det for sin Ulejlighed, at da der en halv Times Tid efter paafulgte en ny, noget mindre Kalvning, holdt vi os inde i vort Telt og iagttog den kun gennem en Sprække i Teltaabningen.

Endnu den 4de Juli var Farvandet fuldstændig spærret af Kalvis udfor *Puisortok*. Den 5te blæste det op til stiv nordvestlig Kuling, og først den 6te kunde vi fortsætte Rejsen. En ny Storismasse var imidlertid kommen nordfra og havde lagt sig tæt ind til *Puisortok*, saa at vi for at komme forbi denne maatte næsten helt ind under den. Grønlænderinderne vare imidlertid standhaftige, de havde nu for en kort Tid lært, at man skal benytte Chancerne, naar man har dem; uden at mæle et Ord og uden at skjæve til *Puisortok's* bratte, truende Isvæg roede de forbi, og efter forskellige mindre Hindringer naaede vi *Kekertarsuak* om Eftermiddagen. Den 7de roede vi over Sundet mellem *Kekertarsuak* og Fastlandet. Dette Farvand kan til sine Tider, naar der er megen Is, være særligt ubehageligt at passere, da der løber en svær Strøm med tilhørende Idvande under Kysterne, saa at Ismasserne kjøres omkring mellem og mod hinanden paa en for en Baad temmelig uhyggelig Maade. Vi slap imidlertid over uden Hindringer, passerede om Formiddagen *Ingerkajarfik*, rejste en Varde paa den lille Klippe lige Nord for Teltpladsen, nedlagde en kort Beretning i den og fortsatte Rejsen nordpaa i stille, smukt Vejr. Ud for *Kangerdlugsuatsiak* (Mogens Heinesens-Fjord) var Storisen langt tilsøs, men overalt i Fjordens Munding og udfor den laa fuldt af store Isfjelde. Kl. 3 Efterm. passeredes *Kasingortok* og Kl. 5^{3/4} ankom vi til *Ekalungmiut* paa Sydvestspidsen af *Uvdorsitit*. Her lagde vi til Land og rejste Teltene ved Siden af et Par gamle hedenske Hustomter. Hvorfor Hedningerne kalde Stedet *Ekalungmiut* (det Sted, hvor der er Lax), er ikke godt at vide, thi der findes ingen Laxeelv og tilsyneladende ingen andre Betingelser for

Laxefangst. Næste Morgen, den 8de, begav vi os paa Vej indenom *Uvdorsiuut* henimod det forjættede Land, *Tingmiarmiut*.

Grønlænderne jublede af Glæde ved Tanken om den morsomme, sorgløse Tid, der nu forestod dem sammen med deres hedenske Landsmænd, som de, selv om de i Hovedsagen saae ned paa dem som lavere staaende Væsener, alligevel betragtede som gode Bekjendte, med hvem Samlivet dog altid indeholdt noget Nyt. Alle havde de i de sidste Dage opsparet lidt af deres lille daglige Brødration for at kunne traktere Østlændingene med denne for dem ligesaa velmagende som sjeldne Vare. Alle de gamle Grønlænderinders Snusdaaser vare i den mest glimrende Orden, thi de havde flere gamle Veninder blandt Østlændingene, som de vidste længtes ganske voldsomt efter en Pris Tobak. Hvad der imidlertid mest af alt var i Orden, det var Handelsoplagene; der var ikke en blandt vore 9 Grønlænderinder, som ikke i sin lille, tærnede Spaanæske havde mange smaa Herligheder fra *Nanortalik's* Handelsboutik i Gjemme, og Hjertet hoppede allerede i Livet paa dem ved Tanken om alle de dejlige Skind, de skulde have i Bytte hos Hedningerne.

Lidt Vrøvl skulde Grønlænderne dog gjøre, inden vi naaede *Tingmiarmiut*. Ankomne til den nordlige Munding af *Uvdorsiuut*-Sund, erklærede de Vejen ufremkommelig over *Tingmiarmiut*-Fjorden. Vel laa Storisen helt ind i Fjorden, men overalt saaes dog fra en hundrede Fods Højde ret anselige Vaager, og da de tilsidst lod sig bevæge til at vove sig ud i Isen, viste det sig, at den uden Vanskelighed lod sig gennemsejle¹⁾, saa at vi henad Middag vare i Nærheden af *Tingmiar-*

¹⁾ Naar vore Grønlændere bleve ængstelige for Isen, brugte de den Trafik at gaa en halvhundrede Fod op paa en Klippe og tage Udsigt derfra. Er der overhovedet Is i Farvandet, skal dette jo nok komme til at se fuldstændig spærret ud fra en saadan Højde; men gaar man op til en Højde af et Par hundrede Fod eller mere, vil man ofte se det samme Farvand fuldstændig forandret. Er der ingen videre Strøm, behøver en

miut. Det undrede os lidt, at Salutskuddene, som vi afgav skjulte i Isen, ikke blev besvarede; vi vidste jo, at *Navfalik* havde Skydevaaben, og at han ellers ikke plejede at knibe paa en Salut; men da vi et Øjeblik efter havde et Par gamle Hedningebekjendte paa Siden, og de efter Indtagelsen af en dygtig Velkomstpris kom frem med deres Nyheder, erfarede vi, at *Navfalik* var taget afsted paa en lille Sommerudflugt med hele sin Familie til *Umanak*. Om Hovedexpeditionen kunde de selvfølgelig ingen Underretning give os. Det var ganske heldigt, at *Navfalik* var rejst nordpaa, thi da det navnlig var ham og hans Familie, vor Besætning kjendte, gav det dem Lyst til saa snart som muligt at komme videre. Resten af Dagen den 8de benyttedes til at undersøge det Proviantdepot, Chefen kort før vi skiltes i 1884 havde betroet til *Navfalik's* Varetægt. Det fandtes i en Klippehule højt tilfjelds ude paa Øen *Ausivit*, og alt var urørt og i fortrinlig tør Stand. Om Aftenen «maalt» samtlige Østlændinge ved *Tingmiarmiut*; en Beretning efterlodes, og da intet mere bandt os hertil, afrejste vi den 9de om Morgenen, ledsagede af samtlige Kajaker fra *Tingmiarmiut*. Alle Mændene vilde med os til *Umanak*, og Fruentimmer og Børn efterlod man ganske roligt ved *Tingmiarmiut*.

I stille, klart Vejr og spredt Is gik Vejen gennem det kun en god Baadslængde brede Sund Nord om *Ausivit*, udenom *Akitok*-Pynten og *Nunarsuak*. Havde vi ikke havt *Tingmiarmiut*'erne med, vare vi ikke komne forbi *Nunarsuak* den Dag, thi Isen laa tæt ind til Pynten ved *Kingalik*, og en svær Strøm gjorde Passagen saa vanskelig, at vore Kajakmænd forlængst havde erklæret det umuligt at komme videre. Østlændingene vare imidlertid mere ivrige og vante til de vanskelige Isforhold, og gennem en snæver Rende tæt under Land

Konebaad jo ikke mere end Kanaler paa en halv Snæs Fods Brede og saadanne lade sig, som sagt, ofte finde fra en ordentlig Højde der, hvor man fra en halvhundrede Fods Højde kun saae en uafbrudt hvid Ismark.

lykkedes det os at komme forbi *Nunarsuak* op i det mere aabne Farvand Syd for *Umanak*.

Det var med en vis Ro i Sindet, vi drejede udenom *Nunarsuak's* Østende den 9de Juli og saae det stolte, skønne Bjerglandskab afsluttet mod Nord af den lodret op af Havet rejsende 2200 Fod høje *Umanak*-Klippe, det første Maal for vore Ønsker. Det var en Æressag for vor beskedne Afdeling af Expeditionen at opfylde de Ønsker, Chefen det foregaaende Aar havde udtalt i sin Instrux til mig; men uden det Held, der nu engang fulgte os i denne Sommer, var det maaske næppe naaet, og det vil derfor let kunne forstaaes, at der ligesom faldt en Sten fra vore Hjerter, da vi saa tidligt paa Sommeren kunde begynde at tage fat paa de for os hidtil ukjendte Egne. Vi havde det foregaaende Aar været 83 Dage om at naa fra *Nanortalik* til *Tingmiarmiut*, og nu havde Skjæbnen været os saa gunstig, at vi allerede den 52de Dag efter vor Afrejse fra *Nanortalik* befandt os Nord for *Tingmiarmiut*. Vort eget Held gav os Haab om, at et lignende havde fulgt Hovedexpeditionen, og Begivenhederne kom jo til at vise, at vi ikke haabede forgjæves.

Da vi henad Kl. 4 Efterm. den 9de nærmede os *Umanak* med Dannebrog vajende fra begge vore Baade, hørte vi pludselig et voldsomt Brøl inde fra Storisen, og et Øjeblik efter dukkede 6 Hedningekajaker frem mellem Skodserne, arbejdende af alle Kræfter henimod os; snart havde vi *Navfalik* med 5 Kammerater paa Siden, Snushornene gik sin Gang, saa Taarerne trillede ned af Kinderne, alt medens vi gjensidig fortalte hinanden, hvad Nyheder vi havde at bringe. *Navfalik* mente, at vi snart maatte vente Hovedexpeditionen, hvilket undrede os meget at høre, da vi igrunden ikke havde tænkt at kunne møde den før hen i August Maaned; han støttede imidlertid sin Paastand paa, at Isforholdene havde været særdeles gunstige nordpaa. Iaar vare Isforholdene, som de plejede at være, sagde han; 1884 mente han slet ikke, vi kunde regne efter, thi da havde de været

værre end i umindelige Tider. Kl. 5 rejste vi Teltene ved Foden af *Umanak*-Klippen, omgivne af omtrent halvhundrede nysgjerrige Østlændinge, der havde deres Hjem i 3 store Telte tæt ved os. Den 10de Juli om Morgenen sendtes en Østlænding pr. Kajak til *Akorninarmiut* med en Beretning til Chefen og med Ordre til at faa Brevet besørget videre nordpaa fra *Akorninarmiut*. Han saae lidt forbauset baade paa mig og paa Brevet — den Slags kjendte han ikke noget til, — men han udførte troligt sin Mission. Dagen benyttedes til astronomiske og magnetiske Observationer samt til Maaling af 27 Østlændinge af begge Kjøen. Alle vare meget villige til at lade sig maale, thi for Villigheden betaltes en Beskøjt og 1 Tomme hollandsk Rulletobak, og navnlig det sidste var i Pris, da Snustobakken var sluppet op paa de fleste Steder allerede for længere Tid siden.

Den 11te Juli besteg vi Toppen af *Umanak* og foretog Maalinger fra dette udmærkede Udsigtspunkt. Bestigningen af et saa stejlt Fjeld frembyder naturligvis altid Vanskeligheder, men paa 3 Timer lykkedes det os dog fra Sydsiden at naa Toppen, der falder aldeles brat af mod Nord. Som sædvanlig paa Fjeldvandring foretog jeg ogsaa her Temperatur- og Fugtighedsbestemmelser paa forskellige Punkter paa Op- og Nedvejen, og den gamle Regel, at Temperaturen stiger, efterhaanden som man kommer tilvejs, bort fra Havisen, bekræftede sig her saare tydeligt. Samtidige Maalinger gav paa den 2200 Fod høje Top $+ 8,5^{\circ}$ C. med en relativ Fugtighed af 47 % og paa Teltpladsen næsten lodret under Toppen henholdsvis $+ 4,5$ og 70 %. Fra Toppen af *Umanak* saaes aabent Farvand langs Land saavel Nord som Syd paa, medens Storisen overalt laa i ret anselig Mægtighed længere ude fra Kysten.

Om Aftenen d. 11te kom Postmanden tilbage fra *Akorninarmiut*. Da han ikke bragte nogen Underretning om Hovedexpeditionen, bestemte jeg mig til at sende den ene af vore Konebaade nordpaa med en mindre Proviantforsyning, da det jo nemlig var ikke utænkeligt, at Hovedexpeditionen var

lens for europæiske Fødemidler ovenpaa den lange Overvintring. Styreren beordredes til ikke at gaa længere end til *Igdloluarsuk*. Medens den ene Baad altsaa klargjordes til denne Tour, forberedte vi os til med den anden at ro ind i *Umanak*-Fjorden (Graah's Sehesteds-Fjord), som vi ifølge min Instrux nu skulde undersøge. Østlændingen *Okaluartok* — den anseligste Fanger ved *Umanak* og den eneste af Østlændingene, der havde kunnet melde om den i tidligere Beretninger omtalte ikke-eskimoiske Ruin i *Umanak*-Fjorden — havde hidtil erklæret sig villig til mod god Betaling at gaa med os ind i Fjorden og vise os Ruinen; men da det kom til Stykket, gik han paa Fangst, kort før vi satte af fra *Umanak* med Konebaaden. Han havde forinden fortalt sin Svoger *Navfalik*, hvor Ruinen skulde ligge.

Tidlig paa Eftermiddagen d. 12te forlod vi *Umanak*-Teltplads, efterladende det meste af vor Bagage i en af Østlændingenes Varetægt. I smukt Vejr roede vi gennem det snevre Sund, Vest om *Kapitak* og *Takisok*. *Navfalik* fulgte med os som kjendt Mand. Om Aftenen slog vi Telt paa *Umanak*-Fjordens Nordside omtrent to Mil indenfor dens Munding. Det var ikke vanskeligt at træffe Afgjørelse ved Valget af Teltplads; thi den vi tog, var den eneste, vi havde mødt paa vor Vej ind i Fjorden. Den 13de foretog vi en Fjeldbestigning NV. for Teltpladsen, og fra den c. 2000 Fod høje Ryg, som danner Nordsiden af Fjorden, havde vi en mageløs Udsigt over Fjorden, dens Forgreninger og de imponerende vilde Fjeldpartier med Toppe paa 6—7000 Fod, der rejse sig længere inde, gjennemskaarne af en Mængde Isbræer. En god Mil Vest for os og videre ind efter saaes Fjorden fuldstændig spærret af Kalvis og Vinteris, hvilket man havde forberedt os paa ved *Umanak*, og vi indsaa nu nok, at stort længere ind i Fjorden kom vi næppe. Den lille Fjeldvandring mellem Teltpladsen og Observationspladsen gik over et meget frodigt, mod Syd vendende Terræn, allevegne vandet af Masser af Smaabække, der imidlertid ogsaa gjorde Fjeldskrænten saa glat, at den mange Steder næsten ikke var

til at bestige. Kl. 1 Efterm. vare vi tilbage fra Fjeldtouren. Et lille Uheld med en af vort Rejseselskab, der forvildede sig i Fjeldene, gjorde imidlertid, at vi først langt hen paa Eftermiddagen kom afsted fra Teltpladsen, men Glæden ved at gjenfinde den Vildfarne og bjerge ham fra et fuldstændigt halsbrækkende Sted paa en brat Fjeldvæg lidt længere inde i Fjorden opvejede alle andre Bekymringer. Vi lagde om Aftenen op paa Sydsiden af Fjorden, SV. for vor tidligere Teltplads, da vi her fandt Forholdene gunstige til Udstikningen af en til Fjordens Opmaaling nødvendig Basis. Den 13de foretoges først en Del Maalinger fra Teltpladsen og Fjeldryggen over den, hvorefter vi ud paa Eftermiddagen lastede Baaden og roede gennem temmelig tæt Kalvis tværs over Fjorden til *Igdluvigkat*, det Sted, hvor den omtalte Ruin skulde findes.

Da vi om Aftenen vare komne til Land ved *Igdluvigkat*, kom *Navfalik* hen til mig og sagde, at han længtes efter at komme hjem og nu vilde rejse. Her, hvor vi nu vare, skulde Ruinen ligge, men hvor, det vidste han ikke, thi han havde aldrig seet den. Denne hans noget overraskende Beslutning om at rejse skrev sig sikkert især derfra, at han virkelig var kjed af at følge med os, uden at have noget egentlig at gjøre, medens han ved *Umanak* kunde anvende sin Tid til Indsamling af Vinterforraad sammen med sin Familie; men det er dog heller ikke utroligt, at han meget godt har anet, hvilke Resultater vore Efterforskninger efter Ruinen vilde bringe, og at han nødig har villet være tilstede ved dem. Han rejste imidlertid og vi ledte, men andre end grønlandske Ruiner fandtes intetsteds. Beboerne ved *Umanak* bruge Stedet meget til Teltplads, naar de ere paa Fangst inde i Fjorden. En lille cirkulær Opbygning, 7 Fod i Diameter og 2 à 3 Fod høj, med en lille Indgang paa Sydsiden og iøvrigt fuldstændig grønlandsk bygget, erklæredes af en mig ledsagende Grønlænder for ikke-eskimoisk, men hans «ikke-eskimoisk» maa vist nærmest forandres til «ikke-vestlandsk», thi fra Europæere hidrørte den ikke mere

end alle de eskimoiske Kjødgrave, der fandtes rundt omkring den.

Eftermiddagen den 14de benyttedes til en lille Udflugt ind til *Pilerkit*, en meget stor, parabolisk Dal, der danner Fortsættelsen af *Agnat*. Ogsaa her søgte vi forgjæves efter Ruinen, og da vi nu efterhaanden havde undersøgt de Steder i Fjorden, hvor Naturforholdene overhovedet tillod menneskeligt Ophold for længere Tid, opgav vi Ruinen og henførte den til den Klasse Nordbolevninger, som kun høre hjemme i Fantasiens Rige.

Da vi om Aftenen vendte tilbage til Teltpladsen, blev vi højlig forbausede ved at se vore to Kajakmænd komme hjem fra Fangst i Følgeskab med to Kajakmænd fra *Umanak*. Vi anede ikke, hvad der forestod, før de vare saa tæt ved, at vi kunde høre dem raabe, at Hovedexpeditionen var kommen til *Umanak*. Kort efter kom den ene Hedning stikkende med et Brev fra Chefen, hvori han underrettede os om sin Overvintring ved *Angmagsalik*, sin Ankomst til *Umanak*, og sluttelig anmodede os om at støde til ham saasart som muligt. Skjøndt det var lyst, og Vejret smukt, havde Grønlænderne ikke Lyst til at rejse, thi en lækker lille Sælhund var lige fanget, og da jeg nødig vilde skjændes med dem den sidste Aften, jeg havde Commandoen over dem, blev vi liggende, spiste Sælhundekjød, drak Kaffe, røg Cigar og befandt os i det hele taget saa vel tilmode som ingensinde før i de to Aar, vi havde været i Grønland.

I tæt Taage med svær Ny-Is paa Vandet, maatte Grønlænderne til Straf for deres Mangel paa Energi den foregaaende Aften afsted den 15de om Morgenen Kl. 4. I Munden af Fjorden spærrede en stor Isskodse Sundet indenom *Takisok*, og Grønlænderne fik atter her at føle, at de ikke havde villet adlyde os, thi Baaden maatte losses, bæres over Isen og lastes igjen. Først henad Middag nærmede vi os Teltpladsen ved *Umanak*, Dannebrog udfoldedes og under gjensidige Velkomsthilsener mødtes vi med vore Kammerater.

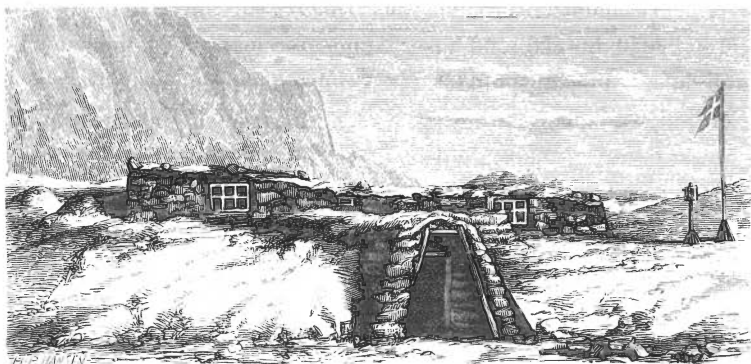

Fig. 10. Expeditionens Hus ved *Angmagsalik*. (H. Knutsen.)

De meteorologiske Observationer ved vort Overvintringssted ved *Angmagsalik* bleve foretagne fra den 1ste Oktober 1884 til den 1ste Juni 1885 hveranden Time i Etmaalet fra Kl. 6 Form. til 12 Midnat. Det var ikke uden Besvær, at vi kunde medtage Af-læsningerne Kl. 12 Midnat, thi vi havde intet særligt Vagtlokale, men maatte opholde os i det samme lille Rum, hvor de andre sov, og vi havde kun meget tarvelig Belysning, saa at det ofte kneb for Øjnene at udføre Skrive- eller Regnearbejder. Thermometrene vare anbragte i et Skab, der var dannet af en Kasse og anbragt paa en svær Støtte paa et fritstaaende Sted bag ved Huset, saa at Kuglerne vare $4\frac{1}{2}$ Fod over Jorden. Kassen var forsynet med fortrinlige Blikskjærme, der tilligemed en Vindviser vare lavede af *Hanserak*.

NO.-Vinden σ : *nerrajak* var saavel den fremherskende som den stærkeste Vind. Den overgik i Hyppighed langt alle de andre Vinde tilsammen, og var tillige den varmeste og den fugtigste Vind. Ofte optraadte den med aldeles udpræget Føhn-

Karakter. Den koldeste Vind kommer fra NV. og kaldes *piterak*, som dog ogsaa undertiden kan optræde fuldstændig som varm Föhn, og det er denne Vind, som sætter Isen fra Land.

Medens Knutsen og jeg skiftedes til at foretage de meteorologiske Observationer, besørgede Tolken Vandstandsmaalingerne, der bleve udførte ligesom ved *Nanortalik*; men det var dog først henad Foraaret, at disse kunde foretages med nogen Nøjagtighed. Udgangspunktet for Vandstandsmaalingerne er sat i Forbindelse med et Mærke, der bestaar af et i Klippen hugget Kors, i hvis Midte der er indstøbt Bly, og findes paa Toppen af den lille Halvø i retv. SSV. for vort Hus. Dette Mærkes Højde over Middelvandstanden¹⁾ er 42.35 Fod. Tillige foretoges astronomiske og magnetiske Observationer samt Maalinger af Isens Fordampning og af Havvandets Vægtfylde og Temperatur.

Fra den 10de September indtil den 25de November — altsaa i 2¹/₂ Maaned — saaes ingen Storis tilsøs. De stadige NO. Storme førte af og til Kalvismasser Syd paa med sig. Disse kunde enkelte Dage dæmpe Brændingen, men snart efter var der atter oprørt Hav. Den 25de November viste sig mægtige Storismasser med en Mængde Isfjelde imellem. Man kunde dog se det aabne Hav i Horizonten bagved. Disse Ismasser bleve liggende til den 20de December, da der atter kom nogle Dage med voldsom Brænding. I Aarets sidste Dage kom der igjen megen Is til Land, og da der nu indtraf en Periode med stille Vejr og en halv Snes Graders Frost, frøs Isen sammen til et dækkende Hele. Dette fik dog ingen Varighed, thi flere Gange brød Isen op og gik tilsøs, og der indtraf atter stærk Brænding. Skjøndt Isen saaledes vedblev at fryse sammen til en

¹⁾ Middelvandstand er fundet ved at tage Medium af 40 Højvande og 38 Lavvande. Ved *Nanortalik* er Middelvandstanden (S. 70) funden ved Medium af 239 Højvande og 176 Lavvande i 1883—84 og 203 Højvande og 184 Lavvande i 1884—85. Middelvandstanden fandtes i 1883—84 at være 0.08 Fod lavere end i 1884—85.

dækkende Masse for derefter at bryde op igjen, ophørte Brændingen fuldstændig i Midten af Januar, fra hvilken Tid man altsaa kan regne, at store, sammenhængende Ismasser vare samlede ud for Kysten.

Den længste Tid Isen blev liggende fast sammenfrossen, saa langt man kunde se, var kun en Maaned, nemlig hele Februar. I denne Tid var det for det meste stille, klart Vejr med en Kulde af mellem 10 og 25 Grader C.

Ved Højvandet den 27de Februar brød Isen op og gik langt tilsøs, saa at man fra et 800 Fod højt Fjeld ikke kunde se Is mellem SO. og Syd udenfor en smal Strimmel langs Land. Imellem Syd og SV. var Isen meget spredt, men imod Øst laa den til Horizonten. Vejret var saavel før som efter Optruddet aldeles stille. Isen nærmede sig dog atter til Land for fra nu af at blive liggende indtil Slutningen af Juni Maaned. Kort Tid frøs den fuldstændig sammen og var landfast, men ellers drev den frem og tilbage fra Land, idet den dog næppe fjernede sig mere end højst 1 Mil. Endnu i Midten af Maj, da det havde blæst en Del med NO.-Vinde, var Isen pakket ind til *Orsulviak* og hele Horizonten rundt. Kun Fjordene med Omgivelser holdtes fri for Is. Østlændingene sagde, at Isen vilde blive ved Land, saalænge det blæste med NO., og først spredes, naar det blev Stille eller NV. Storm.

Med det stille Vejr i Slutningen af Maj begyndte Isen at spredes, men først en stærk NV.-Föhn i Slutningen af Juni og i Begyndelsen af Juli satte Storisen overalt langt tilsøs.

I vort Beboelsesrum brændte stadig en grønlandsk Lampe, med hvilken de sex Roersker skiftedes at have Tilsyn, saa at den stedse brændte klart og godt. Tillige lavede *Hanserak* os en fortrinlig, lille Hængelampe af Blik, hvori vi brændte Tran og brugte Vat til Væge.

Vi havde faaet indkjøbt Vinterforsyning af grønlandske Provisioner, bestaaende af tretten Poser Spæk, tolv Bundter tørret Kjød (hvert Bundt af een Sæl) og tolv hele Sæler. Vi

havde endvidere faaet Løfte om flere Ting, som senere i Løbet af Vinteren blev os tilbragt paa Slæde. Strax da vi kom til *Angmagsalik*, havde vi faaet en Del Lax og Bjørnekjød, men senere var Ryper den eneste Variation fra Sælkjød. Først henad Foraaret fik vi undertiden Muslinger, Sandmuslinger, Søsnegle og Rejer, Ederfugle, Maager og Narhval-*Matak* (Skind). Af Fisk fik vi kun, foruden Lax om Efteraaret og Angmagsæter om Foraaret, en enkelt Gang en Rødfisk, som en Klapmyds havde bragt med til Havets Overflade.

Vi kom i Løbet af Vinteren ikke til at lide Nød i nogen som helst Retning. Vore Grønlændere forvaltede rigtignok ikke de grønlandske Forraad godt. Det syntes som om de gjerne vilde se til at blive færdig med dem, thi saalænge de havde dem, ligesom i den gode Fangsttid da de havde Overflod af andet, opsparede jeg af den europæiske Proviant og gav kun Grønlænderne Ærter og Gryn to Gange om Ugen, medens de vidste, at vi vare forsynede dermed til hveranden Dag i hele den Tid, vi havde beregnet at være borte. De vare derfor misfornøjede over, at jeg nu, da de havde havt Ulejligheden med at slæbe Provianten derop, efter deres Mening forholdt dem deres retmæssige Part. Da senere de grønlandske Forraad slap op og der kunde gaa mange Uger, i hvilke vi ikke fik nogen som helst Fangst, havde vi opsparet saa megen Proviant, at vore Grønlændere daglig kunde faa et Maaltid Mad, bestaaende af Gryn, Ærter og *Pemmican* kogt sammen.

Vore Grønlændere syntes, at jeg havde kjøbt urimelige Masser Spæk, som aldrig kunde slippe op, og ødslede derfor trods min Indsigelse forfærdeligt dermed. Om Foraaret vare alle Spækposerne opbrugte; men vi kom ikke til at lide Mangel, thi den af Roerskerne, der skulde passe vor Lampe, vidste altid at forskaffe sig noget. Ved at efterse de brugte Spækposer, fandtes der mange smaa Rester og endog en $\frac{1}{3}$ fuld Pose, som man i Overfloden havde forladt, fordi den ikke var god nok.

En 20 Minutters Gang fra vort Hus laa et Østlædinghus,

der var beboet af 38 Mennesker. Hele Vinteren igjennem, medens Fangsten var slet, modtog vi hyppig Besøg af Østlændingene fra hele Omegnen. Saavel herved som ved Besøg hos dem fik vi god Lejlighed til at lære Befolkningens Levevis, Skikke, Religion, Sprog og Fortællinger at kjende, især da vor fortrinlige Tolk hurtig fandt sig til Rette med Sproget. Selv om Vejret var nok saa daarligt, kom de over til os, det vil sige, naar Touren kunde gjøres over Land. I den stærke Brænding ved Kysten vovede Østlændingene sig ikke ud; en enkelt der gjorde dette, nemlig Fjordens dygtigste Fanger, kæntrade rundt i Brændingen. Vor Kajakmand, Samuel, kunde derimod til Stadighed gaa paa Kajakfangst og kom heller ikke sjældent hjem med noget, medens Østlændingene sultede, fordi de slet ikke kunde gaa ud. I Løbet af Vinteren fangede Samuel omtrent 40 Sæler, og Hendingerne kom ofte og tiggede Kjød hos os. Adskillige Gange satte Samuel, naar han var paa Fangst, sit Liv i Fare, saavel i Storm og Sneslud som ved at falde gjennem Isen. Kun faa af *Angmagsalik*'erne kunne rejse sig i Kajak, naar de ere kæntrade; de staa i den Henseende langt tilbage for de sydlige Vestlændinge. Da en Østlænding en Dag, da der ingen Brænding var, kom ind imellem Tyndisflager i et Strømfarvand, pressede Flagerne sammen omkring Kajaken og skød sig op ovenpaa denne, saa at han kun med Nød og næppe klarede sig fra at blive skruet ned af Tyndisen ved at bakke ud af den. For nogle Aar siden blev en Mand skruet ned paa den omtalte Maade og druknede.

Efterat der i længere Tid ikke havde været Fangst, slap vore Naboers Vinterforraad af Kjød op, og de begyndte at sulte. Snart fandt de i de lange, mørke Nætter Vej til vore Brødsække, der vare stuvede bort oppe under vor Konebaad, og stjal i det hele omtrent 50 R Brød fra os. Man maatte selvfølgelig undskylde de sultne Mennesker, at de toge af vore i deres Øjne utrolige Rigdomme, men for dog at sætte en

Stopper for det, forbød jeg i kort Tid alle Østlændinge Adgang til vort Hus. Da Forbudet blev ophævet, indfandt de, der havde begaaet de største Rapserier, sig ikke mere hos os, naturligvis fordi de vare sikre paa, at vi gennem de andre, der uforskyldt havde lidt under Straffen, vare underrettede om, hvem Tyvene vare.

Da Vinterfangsten fra den faste Is tog sin Begyndelse i Februar Maaned, aftog rigtignok vore Naboers daglige Besøg, men til Gjengjæld kom de øvrige Østlændinge fra *Sermilik* og *Sermiligak* og det Indre af *Angmagsalik*-Fjorden for at aflægge os Besøg og tuskhandle med os. Vi afkjøbte dem i Særdeleshed ethnografiske Gjenstande og gav dem derfor Jernkram, Tøjvarer, Tobak, Perler m. m. 8 à 10 Timers Vandringer over høje Fjelde, dyb Sne og over skruet Is paa Bugterne kunde ikke afskrække dem fra at aflægge os Besøg, uagtet de flere Gange faldt igjennem Isen ved Strømsteder i en Temperatur af 20 til 25 Graders Kulde.

Naar Grønlænderne kom i Besøg hos os, foretog vi anthropologiske Maalinger, ved hvilke vi fulgte de Anvisninger, der ere givne af Professor, Dr. R. Virchow i «Anthropologie und prähistorische Forschungen» og som findes i «Anleitung zu wissenschaftlichen Beobachtungen auf Reisen» udgivet af Dr. G. Neumayer. *Hanseraik* forfærdigede en fortrinlig Krumpasser til at udføre Ansigts- og Hovedmaalene med. Folkene var meget villige til at lade sig maale fuldstændig afklædte, kun beholdende Underbenklæderne paa. Det er kun lykkedes os at faa fat paa faa Kranier paa Grund af *Angmagsalik*'ernes Skik, at kaste deres Døde i Havet.

Det er en bekjendt Sag, at Grønlænderne ikke ere tilstrækkelig forsigtige i Omgang med Skydevaaben. Vi havde flere Exempler derpaa, men jeg skal kun nævne et, nemlig at *Hanseraik* ved Uforsigtighed skød Pegefingern paa venstre Haand af sig selv. Han udviste en overordentlig Haardførhed og Taalmodighed, medens vi fjernede det splintrede Led og Benstumperne.

Da Opholdet i den fugtige, lille Jordhytte ikke var heldig for Helbredelsen af Saar, udbredte der sig Betændelse over hele Haanden, og Smerterne strakte sig op i Armen. Maanedsdagen derefter arbejdede han dog paa Reparation og Ombygning af vor Konebaad. Jeg maa ved denne Lejlighed takke Skibslæge P. Mortensen for den store Hjælp, han godhedsfuldt har ydet Expeditionen ved Anskaffelsen af hensigtsmæssige, smaa Rejse-apotheker, som han havde forsynet med korte og klare Anvisninger, der omfattede de Tilfælde, som nærmest kunde forekomme, og vare Expeditionen til fortrinlig Nytte.

Jeg skal her nævne nogle Gjenstande, der i de seneste Aar ere komne drivende ind til *Angmagsalik*-Egnen, og hvoraf vi have faaet det meste.

I Efteraaret 1883 blev ved *Sermiligak* fundet en Slup, hvis Længde var større end en Konebaads, men som var fuldstændig knust, saa at kun den ene Side var sammenhængende. Inden i den fandtes en Mængde Jern og Messing, deriblandt en stor, 2 Tommer bred og $\frac{1}{2}$ Tomme tyk Messingring, der omtrent var 1 Fod i Diameter. En Del af denne var skaaret i Stykker til Beslag paa Pilejern og til Endedupper paa Harpuner. Af Jernsager, der laa indeni Sluppen, skal jeg kun nævne et Omslagsbor. Samme Aar fandtes store Aarer, der sagdes at være lavede ligesom Konebaads-Styreaarer, samt en Hage.

En anden Hage var fundet kort Tid, før vi kom derop. Den havde et tyndt, men afknækket Granskraft, i hvilket der oppe ved Jernbeslaget var indskaaret et Kryds. Selve Hagen er temmelig lige og c. 7 Tommer lang. En lodretstaaende Pig, der sad i Enden af Stagen, var ikke i Forbindelse med det øvrige Jernbeslag.

Et Stykke Vragtømmer med en Jernbolt, der var 1 Fod lang, og hvoraf der ikke var gjort nogen Anvendelse, var for 4 Aar siden funden ved *Patuterajuit*.

Et Glas, der nærmest seer ud som et engelsk Pickles- eller Syltetøjs-Glas, er mærket «M 963», og dets Indhold lugtede af harsk Olie.

Tillige fik vi 2 runde, grønne Fiskekugler, hvoraf den ene bærer Glasværkets Mærke: «B V» (o: Birid Værk).

For fem Aar siden blev fundet en Kokusnød, hvis Bastskal var fuldstændig hel. Denne afskrællede, og der bores Hul i Skallen, gennem hvilket Kærnen blev taget ud. Saaledes afskrællet, udhulet og forsynet med en Perlesnor har jeg modtaget den.

Endelig er fundet en Bambusstok, hvori der sad et Stykke Toug. Tougenden var opslaaet til Blaar og benyttedes som Halstørklæde, medens Bambusstokken var overskaaret i Leddene, og af hvert Stykke var lavet en net lille Krukke, Strippe eller andet.

Blandt Dyr, der ere fundne i Havet, skal nævnes en Moskusoxe, som for en Del Aar siden fandtes ved *Sermiligak*, drivende mellem Isen. Noget af den var raadden, men det øvrige spistes. Ved *Sermilik* er for nogle Aar siden fundet et langhaaret, hvidt Rensdyr i Havet. Et Snushorn, der er lavet af dettes ene Laarben, have vi erholdt. Endelig findes hyppigt om Foraaret Sæler liggende paa Isen med Skind og Spæk aftaget, og de tages ofte hjem med og spises. Kjødet er friskt, kun lidt tørt ovenpaa. Inden i disse Sæler findes undertiden hele Kugler eller mange Stumper af saadanne.

Østlændingene havde kun meget faa Hunde til Slædekjørslen om Vinteren, fordi saa godt som alle Hunde i de senere Aars Hungersnød vare blevne dræbte for at spises. Vi kunde derfor ikke foretage længere Slædeudflugter, da de Hunde, der havde, stadig benyttedes til Fangsten. Men førend Isen om Foraaret (1885) brød op paa *Ikerasarsuak*, skulde vi dog

foretage en Slæderejse derind for at undersøge en Kilde, *Unartek*, der omtaltes som «varm». Man fortalte os, at den var saa hed, at en Ulks Øjne bleve hvide, naar den dyppedes i Kilden, samt at Varmen opstaar fra en Mand, der siden Verdens Skabelse sidder under den og koger Lax. Da vor egen Baad endnu ikke var bleven betrukket, afrejste vi den 5te Maj med en Østlændingbaad til Indløbet af *Ikerasarsuak*. Kl. 2 næste Morgen kjørte vi derfra med Slæde ind gennem Sundet, thi vi maatte være tilbage, inden Solen kom for højt paa Himlen, fordi Fjordisen kun kunde befares, medens den om Natten var frossen ovenpaa. Efter en Del Søgen fandt vi endelig Kilden, og rundt om den var der vel afsat Rim ligesom af en dampende Kilde, men selve Kilden var tilfrossen. Da den blev ophugget, var dens Temperatur $+0,2^{\circ}$ C., men der var ingen kjendelig Strømning eller Gasudvikling i Vandet og det havde ingen Smag, kort sagt: det var en ganske almindelig Kilde.¹⁾

Paa Hjemvejen skar Slæden ofte gennem den øverste Skorpe af Isen og skar endog engang helt igjennem, saa at vi kun med stor Livsfare reddede os. Den Is, der ikke kunde bære os, var vistnok over $\frac{1}{2}$ Alen tyk, men kun en ganske tynd Skorpe ovenpaa var fast, nedenunder var Isen fuldstændig mør, hvilket den sandsynligvis var bleven ved Strømskæring.

Den 1ste Juni rejste vi ind til *Kingak*, hvor Angmagsætfangsten fandt Sted. Selv førend Angmagsæterne «komme op», samles mange Mennesker herinde paa Grund af den gode Fangst paa Vinterisen, og af og til bo Folk ogsaa her hele Vinteren. Nu var saa godt som hele Fjordens Befolkning samlet herinde og havde opslaaet deres Telte paa Sneen eller de nøgne Næs. Om Aftenen var der Trommedands og Lege.

¹⁾ Navnet *Unartok* (o: den hede) bruges mange Steder paa Vestkysten af Grønland som Navn paa Steder, hvor der findes rindende Vand hele Vinteren igjennem. (Jvnf. bl. a. Giesecke's mineralogiske Rejse i Grønland ved Johnstrup S. 219.)

Her ligger nogle store, løse Klippestykker, der have aldeles plane Sider og smukke Skurstriber. Paa Stenenes lodrette Sider er der indhugget Fodtrin, som benyttes af Ungdommen ved Tagfatlegen paa Stenene. En mindre Bugt tæt herved er omgivet af en mægtig Laxedæmning.

Efterat være komne tilbage til vort Vinterkvarter, byggedes paa Toppen af den lave Tange, paa hvilken vort Hus laa, en mægtig Varde, hvori der nedlagdes en tilloddet Blikdaase med Beretning om vor Rejse og en lille Vægstens-Klods, i hvilken der som Medaillon indsattes et Tokronestykke med Hans Majestæt

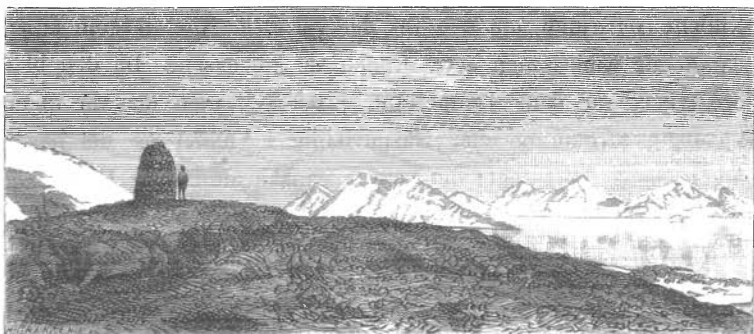

Fig. 11. Varde ved *Tasiusarsik*. (Efter Fotografi.)

Kongens Brystbillede udad, og udenom hvilket der blev indskaaret en Inskription. Tillige blev der anbragt en Inskription i en stor Vægstens Blok, der blev sat i den nederste Stenrække, vendende mod Syd.

Expeditionen afrejste fra *Angmagsalik* den 9de Juni. Isen laa rigtignok endnu tæt presset mod Land; men vi vilde gjerne søge at komme til *Sermilik* for at tilbringe Resten af den Tid, vi maatte opholde os i denne Egn, med Undersøgelser i denne store Fjord. Det lykkedes os med meget Besvær at hugge og stage os langsmed Land, saa at vi ankom til *Sermilik* den 25de Juni.

Saavel Baadeskindet som Baadens Træværk havde imidlertid lidt meget i Forhold til den ubetydelige Fremgang, vi havde gjort. Der kunde derfor slet ikke være Tale om at rejse videre hjem efter, førend Isen fjernede sig fra Land, selv om dette først skulde ske i Midten af Juli. Da vi itide havde været opmærksomme paa ikke at kunne vente at komme der oppe fra førend i første Halvdel af Juli, havde vi opsparet saa megen Proviant, at vi vare vel forsynede indtil den 1ste September.

Da vi kun havde een Baad til Hjemrejsen, havde vi, for at faa Plads til alt i den, faaet den gjort bredere foroven, inden den blev betrukket. Der var alligevel meget kneben Plads; thi der skulde nu være 10 Mennesker i den tilligemed Telte, Soveposer, Klæder, Udrustningsgjenstande, Instrumenter, Proviant og desuden ikke ubetydelige Samlinger, af hvilke især den ethnografiske optog stor Plads. Denne maatte endog omgaas med stor Forsigtighed, da den, for ikke at tage mere Plads op end nødvendigt, ikke kunde emballeres saa forsvarligt som ønskeligt. Vore Folk viste stor Omhu og Snildhed for at stuve Baaden, saa at ingen som helst Plads gik tabt.

Kun den yderste Del af *Sermilik*-Fjorden var pakket med Storis. Saavel mellem denne som indenfor i Fjorden fandtes en stor Mængde Isfjelde, som i Slutningen af Vinteren og Begyndelsen af Foraaret vare komne ud af Fjorden.

Vi naaede ikke længere ind i *Sermilik*-Fjorden end til *Isi*, thi medens vi laa her, opkom der den 30te Juni en stærk Fralands-Føhn, der om Aftenen antog en orkanagtig Karakter. Kun ved store Anstrengelser lykkedes det os at bjerge Telte, Baad og Bagage fra at flyve bort. Østlændingenes Telte væltede, og Stængerne i dem knækkede, naar de ikke itide havde været saa forsigtige at slaa Teltene sammen for at bjerge dem. Det var en meget varm Vind, hvis laveste Temperatur var $+6^{\circ}$, og den var meget tør, idet Differentsten mellem det vaade og tørre Thermometer endog steg til 6° . Efter Østlændingenes

Sigende blæser denne Vind dog ikke nær saa stærkt paa Østsiden af Fjorden, hvor vi befandt os, som paa Vestsiden. Storisen blev selvfølgelig overalt sat langt tilsøs, saa at vi den 4de Juli forlod *Sermilik* for at rejse hjem efter med saa fortrinlig Lejlighed, som vi vel kunde ønske.

Ilinguaki fulgte os med sin Konebaad til *Ikersuak*. Ved Afskeden fik han et lille Dannebrogssflag med Instruktion om Benyttelsen af det. *Navfalik* (ved *Tingmiarmiut*), *Angunok* (dengang ved *Umivik*) og *Kutuluk* (vor skikkelige og tjenstvillige Nabo ved *Angmagsalik*) havde tidligere faaet et lignende. *Ilinguaki's* Plejesøn, *Kitigajak*, fik ligesom *Napardlugok* (*Kutuluk's* Søn) saa megen Ammunition til de Rifler, vi havde forsynet dem med, at de næppe vil komme til at savne noget i den Retning i de første 2 à 3 Aar.

I Bugten Øst for *Ikersuak* og i selve *Ikersuak* fandtes mange spredte Isfjelde og nogle Steder ogsaa større Marker af ny, sammenfrossen Is. Isfjeldene dannede en Bariere for den mindre Is indenfor, hvorfor vi enkelte Steder maatte arbejde os igjennem tæt Is. Rejsen gik dog hurtigt, undertiden roede vi Dag og Nat for derefter at kunne ligge Dagen over og lade Solen tørre Baaden, saavelsom for at observere. Mellem *Pamiagdilisak* og Cap Løvenørn mødte vi de tre Østlændingbaade, der havde overvintret ved *Umivik*. Folkene fortalte, at der havde været god Fangst ved *Umivik* hele Vinteren, saa at de ikke havde lidt Nød; blandt andet var der fanget 8 Bjørne. Den samme Storm, som havde drevet Isen bort ved *Sermilik*, havde ogsaa baade her og, som vi senere hørte, langs med hele Kysten fjernet Isen fra Land, saa at denne nu kunde passeres overalt. Man var slet ikke forundret over, at man saa tidlig kunde berejse Kysten, men udtalte tvertimod, at det foregaaende Aar havde været et særdeles slet Isaar, fordi der ikke havde blæst en eneste ordentlig Fralandsstorm. Ja, man sagde endog, at man aldrig tidligere havde oplevet saa megen Is som ifjor, og at det var derfor, at man ikke vilde rejse med os

Nord efter; thi ellers kan man om Sommeren sædvanligvis berejse Kysten paa samme Tid som i Aar.

Da jeg havde i Sinde at tilbringe et Par Dage ved *Umivik* for at tørre og reparere Baaden, medens jeg skulde foretage Observationer og Maalinger fra Toppen af Øen *Kulusuk*, vendte Østlændingene om for at tilbringe disse Dage sammen med os. Udfor *Kagsortok*-Fjorden laa mange Isfjelde, som spærrede for den indenfor liggende Kalvis; men disse Isfjelde komme efter Østlændingenes Udsagn ikke fra denne Fjord, men fra de store Bræer Nord paa. Da der stadig i alle Retninger hørtes meget stærk Torden af Isfjeldenes Kalvning, turde Hedningerne ikke opholde sig ved *Umivik*, indtil vi rejste, men skyndte sig den 10de Juli afsted for at passere *Kagsortok*, inden den spærredes af Kalvis. Næste Dag rejste vi videre. Store Mængder af Isfjelde, der hyppig kalvede, laa overalt langs med Kysten og belemede Farvandet ved at holde paa Kalvisen, og flere Gange maatte vi med Besvær arbejde os udenom Isfjeldene, hvor Dønningen kunde være temmelig høj; thi udenfor disse var der et stort, aabent Farvand, i hvilket man kun saa meget spredt Is lige til Horizonten.

Om Eftermiddagen den 12te Juli ankom vi til *Kemisarak*, hvor der nu ingen Mennesker var, og den Varde, vi havde bygget paa Oprejsen, stod aldeles urørt. Efterat have nedlagt en ny Beretning i den, afrejste vi igjen og kom i tyk Taage Kl. 10 Efterm. til *Kekertarsuak*. Af Beboerne paa denne Ø bleve vi modtagne med den velkomne Efterretning, at Expeditionens sydlige Afdeling var ankommen til *Umanak*. To Mænd vare nemlig samme Dag komne fra *Akorninarmiut* og havde bragt Efterretningen med sig. De leverede mig et Brev fra Garde, ifølge hvilket han den 9de Juli var ankommen til *Umanak* med to Baade og rigelig Proviantforsyning. Endvidere indeholdt Brevet Underretning om, at Julianehaabs-Skibet, der havde forladt Kjøbenhavn i Maj Maaned, ikke havde faaet nogen Ordre til at vente for at hjembringe Expeditionens Medlemmer. Jeg

maatte derfor paaskynde Expeditionens Hjemrejse saa meget som muligt for at naa dette Skib, og maatte opgive Undersøgelsen af Fjordene omkring *Akorninarmiut*, hvortil det havde været min Agt at anvende nogle Dage. Det Hul, som derved er kommet i Kaartet, i det mindste for Fjordenes Vedkommende, er mindre væsentligt, da det omfatter Egnen omkring Graah's Vinterkvarter, som han gjentagne Gange har berejst, og hvor der derfor næppe findes noget nyt.

Da vi næste Aften kom til *Akorninarmiut*, bleve vi modtagne af den ene af Sydexpeditionens Baade, som var sendt herop med Proviant, medens Garde med den anden Baad var gaaet ind i *Umanak*-Fjord for at undersøge denne og se den derliggende, tidligere meget omtalte Ruin.

Næste Eftermiddag rejste vi videre. Om Natten standsedes vi af megen Kalvis udfor *Umanak*-Fjorden, men det lykkedes os dog efter nogle Timers Forløb at passere den. Det blæste en jævn, meget varm Sydvestvind med klart Vejr. Der var stærk Luftspejling, og Storisen laa langt tilsøs. Kl. 6 om Morgenen den 15de Juli ankom vi til *Umanak*. Garde var endnu inde i Fjorden, men største Delen af Bagagen, og derimellem den to Aars store Post fra Europa, var efterladt her. Jeg sendte strax nogle Østlændinge afsted til Garde for at underrette ham om vor Ankomst. Beboerne berettede, at der hele Efteraaret ikke havde ligget Storis her udfor. Denne kom i 1ste Tænding af Maanen efter den korteste Dag, men gik igjen helt bort i 3die Tænding, efter hvilken Tid der var stærk Dønning. I 6te Tænding kom Storisen igjen og blev liggende, indtil den vestlige Storm (*avangnak*) forleden Dag satte den helt ud fra Land.

Efterat Expeditionens to Afdelinger den 16de Juli vare truffne sammen ved *Umanak*, rejste vi i Forening Syd paa. Ved *Tingmiarmiut* fandtes vort Depot fortrinligt opbevaret af *Navfalik* i en højliggende Hule, hvortil det havde været et meget besværligt Arbejde at transportere de tunge Kasser. Efterat have belønnet *Navfalik* og hans Folk godt for al den Hjælp, de

havde ydet os, toge vi Afsked med dem og dermed med de sidste Østlændinge, idet Strækningen Syd for *Tingmiarmiut* nu var ubeboet.

I stadig smukt Vejr og meget spredt Is ankom vi den 20de Juli til *Karra akungnak*. Her støppedes vi i 5 Dage af stormende nordlig Kuling med Regn, der satte Isen ind mod Land. Paa Rejsen herfra fik vor Baad en stor Læk paa omtrent 6". Ved at krænge Baaden over, skyndsomst lægge til en Is-skodse og losse Lasten, lykkedes det os at faa Lækken stoppet. Samme Dag tumlede et stort Stykke Kalvis rundt, ligesom vi passerede det, saa at den ene Baad, der var lige ved Siden af Isstykket, blev kastet langt til Siden, men heldigvis uden at tage nogen Skade. Vejret var nu kommet i et uroligt Hjørne, og Isen, der Nord fra havde pakket sig ind mod Kysten, lagde os gjentagne Gange alvorlige Hindringer ivejen, men disse vare dog aldrig af lang Varighed.

Den 15de August ankom vi til det sydligste Udsted paa Vestkysten, *Pamiagdluk*. Vi erfarede her, at begge Handels-skibene vare afrejste fra Julianehaab; det sidste, «Constance», havde været klar til at gaa den 10de Juli, og da man paa den Tid ikke kunde faa Underretning om, hvor Expeditionen var, afrejste det ifølge Førerens Instrux.

Om Morgenen den 18de August kom vi til *Nanortalik*. Jeg sendte strax Postmænd afsted for at forhøre, om «Constance» mulig endnu ikke skulde have forladt Landet, men ligge i en eller anden Yderhavn.

Kateket Isak Lund, der saavel denne Sommer som den foregaaende havde foretaget meteorologiske Observationer med stor Omhu og Nøjagtighed, lovede at fortsætte disse lagttagelser, hvorfor der efterlodes til hans Brug: 6 Thermometre og 1 Hygrometer. Vore Huse tilligemed det øvrige Materiel, vi maatte efterlade, overleveredes til Handelsbestyreren. Dæksbaaden «Freya» afsendtes til Julianehaab med en Del af Expedi-

tionens Bagage, fornemlig Samlingerne, og da vi selv vare færdige med Indpakningen, afrejste vi i Baadene Nord efter.

Ved *Sagdlek* mødte vi vore Postmænd, der bragte Underretning om, at «Constance» endnu laa i *Kagsimiut* paa Grund af Modvind og Is. Hurtigst mulig rejste vi dertil, hvor vi ankom om Aftenen den 25de August. Næste Morgen gik Expeditionens europæiske Deltagere ombord i «Constance» og tog dermed Afsked med de grønlandske Rejsefæller. Vi kunne ikke noksom yde disse vor varme Anerkjendelse for deres Dygtighed og gode Opførsel i den Tid, vi have været sammen med dem, og det er os en Glæde at udtale, at de fuldt ud opfyldte de Forpligtelser, de havde paataget sig over for os.

Paa Grund af stormende Kuling afgik «Constance» først den 29de August fra *Kagsimiut*. Megen Is tvang os dog atter til at søge Havn i Smallesund, Syd for Kolonien Frederikshaab, hvorfra vi først den 18de September kom i rum Sø. Den 3die Oktober om Aftenen ankrede «Constance» paa Kjøbenhavns Indrerhed.

Til Slutning skal jeg her nævne de Hovedresultater, som ere indvundne ved Expeditionens Rejser og Undersøgelser:

1) Det af Graah leverede Kaart over Østkysten af Grønland er blevet revideret og udvidet, idet man saavel har faaet Kjendskab til Fjordene og Fjeldene som til Isbræernes og Indlandsisens Udbredelse.

2) Der er optaget Kaart over en Strækning, der ikke tidligere har været kaartlagt, og som vi have givet Navn af Kong Christian den Niendes Land. Efter de Indfødtes Tegninger og Oplysninger er Kysten endvidere skizzeret fra 66° til 68½° N. Br.

3) Kong Christian den Niendes Land beboes af en Gren af Eskimoerne, der ikke tidligere har været i Forbindelse med Europæere. Vi have søgt at faa Kjendskab

til denne Stammes Levemaade, Skikke, Sprog, Sagn m. m., og have hjembragt en større Samling af ethnografiske Gjenstande.

4) Saavel paa Rejserne som i Særdeleshed i Vinterkvartererne ved *Nanortalik* og *Angmagsalik* er der foretaget regelmæssige fysisk-geografiske Undersøgelser. Af disse have de meteorologiske Observationer fra *Angmagsalik* særlig Interesse paa Grund af dette Steds fortrinlige Beliggenhed som meteorologisk Station.

5) Der er paa Østkysten foretaget geologiske og botaniske Undersøgelser, og betydelige Samlinger af Bjergarter og Planter ere hjembragte.

6) Grønlands Østkyst er ikke saa utilgængelig, som man tidligere antog. Efter Expeditionens egen Erfaring og efter hvad den har bragt i Erfaring af Beboerne, vil den i Almindelighed kunne berejses i Baad indenfor Havisen i Juli og August, medens man om Efteraaret, idetmindste ved *Angmagsalik*, vil kunne komme ind til Kysten udefra Havet uden store Hindringer af Isen.

7) Expeditionen har berejst og undersøgt Østkysten saa højt mod Nord, som der overhovedet kunde være Tale om, at Østerbygden kunde have ligget, uden at der fandtes mindste Spor af tidligere ikke-eskimoisk Bebyggelse¹⁾, og uden at der i Beboernes Udseende, Skikke, Levemaade, Sagn m. m. var det ringeste, som kunde tyde paa tidligere Forbindelse med Europæere, hvorved Spørgsmaalet om «Østerbygdens Beliggenhed» paa Østkysten synes at maatte være afsluttet for bestandig.

¹⁾ Nordbo-Ruinen ved *Narsak* i *Kangerdlugsuaatsiak* er i denne Forbindelse ikke Omtale værd. Den af Nordenskiöld nævnte Ruin ved Kong Oscars Havn (•Den andra Dicksonska Expeditionen till Grønland. S. 421) har jeg hverken seet eller hørt omtale. Forfaldne smaa Varder sees flere Steder; men disse kunne ligesaa godt være byggede af Eskimoer, Graah eller Søfarende, der tilfældigt ere komne ind til Kysten.

